

Εὐαγγέλιον (evangelion) –
hva betyr ordet, og hvordan fremstilles det i
Corpus Paulinum?

Sivert Rønning Vatnedal
VID vitenskapelige høgskole
Stavanger

Masteroppgave
Master i bibelfag, det nye testamentet

Antall ord: 24 356

14. desember 2021

Innhold

Forkortelser	3
TAKK.....	4
1. INTRODUKSJON.....	5
1.1 Redegjørelse for oppgavens problemstilling.....	5
1.2 Min personlige motivasjon for oppgaven	5
1.3 Oppgavens avgrensning	6
1.3.1 Corpus Paulinum	6
1.3.2 Eksegsetekstene	7
1.4 Oppgavens struktur	8
2. GENERELL ORDSTUDIE	9
2.1 בְּשׂרָה וּבְשָׂרָה i Det gamle testamentet.....	9
2.2 Εὐαγγέλιον og εὐαγγελίζομαι	11
2.2.1 LXX.....	11
2.2.2 Utenombibelske kilder fra antikken.....	12
2.2.3 Det nye testamentet.....	13
3. ORDSTUDIE OG DETALJEKSEGESE I CORPUS PAULINUM	22
3.1 Εὐαγγέλιον og εὐαγγελίζομαι i Corpus Paulinum	22
3.1.1 Paulus' brev til galaterne	23
3.1.2 Paulus' første brev til tessalonikerne	24
3.1.3 Paulus' andre brev til tessalonikerne	25
3.1.4 Paulus' første brev til korinterne	25
3.1.5 Paulus' andre brev til korinterne.....	26
3.1.6 Paulus' brev til romerne.....	27
3.1.7 Paulus' brev til filipperne	29
3.1.8 Paulus' brev til kolosserne.....	30
3.1.9 Paulus' brev til Filemon.....	30
3.1.10 Paulus' brev til efeserne.....	31
3.1.11 Paulus' første brev til Timoteus.....	32
3.1.12 Paulus' andre brev til Timoteus.....	32
3.2 Detaljeksegese.....	33
3.2.1 Detaljeksegese av 1 Kor 15,1-11	33
3.2.2 Detaljeksegese av Rom 10,14-17.....	48
4. KONKLUSJON.....	59
5. LITTERATURLISTE.....	61

Forkortelser

NT	Det nye testamentet
GT	Det gamle testamentet
MT	Masoretteksten, den hebraiske overleveringen av jødernes hellige skrifter
LXX	Septuaginta, gresk oversettelse av jødernes hellige skrifter
NA28	Nestle-Aland Greek New Testament, 28 th edition
BDAG	A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature (Bauer, Danker, Arndt, Gingrich)
BDB	Enhanced Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon
TDNT	Theological Dictionary of the New Testament
EDNT	Exegetical Dictionary of the New Testament

Forkortelser til det tekstkritiske apparatet

Ɀ ⁴⁶	Papyrus 46, datert til 200-225.
Ⲁ01	Codex Sinaiticus, majuskel, datert til det 4. århundret.
A02	Codex Alexandrinus, majuskel, datert til det 5. århundret.
B03	Codex Vaticanus, majuskel, datert til det 4. århundret.
D06	Codex Claromontanus, majuskel, datert til det 6. århundret.
33	Codex 33, minuskel, datert til det 9. århundret.
81	Codex 81, minuskel, datert til 1044 e.Kr.
1739	Codex 1739, minuskel, datert til 949 e.Kr.
*	originalteksten
1	første redigering av teksten
2	andre redigering av teksten
c	korrigert tekst
vid	antatt lesning av teksten (der hele eller deler av ordet ikke er helt lesbart)

TAKK

Jeg vil takke VID Stavanger for muligheten til å studere teologi på et akademisk nivå. Takk for omsorgen, fleksibiliteten i møte med utfordringer, og faglig tyngde som har hjulpet meg gjennom teologistudiet. Jeg vil rette en spesiell takk til Jostein Ådna som har vært veilederen min underveis i skrivingen av denne masteroppgaven. Din villighet til å dele av ekspertise og rådgivning i formingen av oppgaven, samt grundig og konstruktiv tilbakemelding underveis har vært til stor hjelp. Takk også til familien, venner og fellesskapet i Hverdagskirken Sola som har oppmuntret og støttet meg underveis i arbeidet med oppgaven. Og mest av alt vil jeg takke min Gud og Frelser for alt jeg har fått. Og takk for at jeg kan tro at det fantastiske budskapet vi kaller evangeliet, som denne oppgaven handler om, er sant.

Deg, Gud, til ære – oss til gagn!

1. INTRODUKSJON

1.1 Redegjørelse for oppgavens problemstilling

I denne oppgaven skal jeg se nærmere på ordet εὐαγγέλιον (*evangelion*), som betyr «godt budskap» eller «gode nyheter». Hensikten med denne oppgaven er å forklare hva ordet betyr, og særlig hva som legges i dette ordet når det brukes i Det nye testamentet. For å danne et helhetlig bilde av ordets betydning, må også det tilhørende verbet εὐαγγελίζομαι (*evangelizomai*) undersøkes tilstrekkelig. På grunn av oppgavens begrensninger i omfang har jeg valgt å fokusere på Paulus' bruk av ordet εὐαγγέλιον (*evangelion*), samt det tilhørende ordet εὐαγγελίζομαι (*evangelizomai*), og kommer til å undersøke tre tekstutdrag hentet fra Første Korinterbrev og Romerbrevet som fremstår som særlig viktige.

Jeg har valgt å sammenfatte oppgavens problemstilling i et hovedspørsmål og et utdypningsspørsmål. Problemstillingen jeg legger til grunn for oppgaven er som følger:

Εὐαγγέλιον – hva betyr ordet, og hvordan fremstilles det i Corpus Paulinum?

1.2 Min personlige motivasjon for oppgaven

Store deler av livet mitt har jeg identifisert meg som en etterfølger av Jesus Kristus, jeg slutter meg til den apostoliske trosbekjennelsen og holder Bibelen for å være Guds eget ord, åpenbart til mennesker. Som en del av det kristne fellesskapet, er det ikke til å unngå å høre ordet *evangeliet*. Man hører at Jesus forkynte *evangeliet*, at ved å tro på *evangeliet* kan vi bli frelst, og *evangelieteksten* blir lest hver søndag i gudstjenesten.

De aller fleste kristne har hørt dette ordet, men vet alle hva det betyr? Hvis du går til en helt vanlig menighet og spør en tilfeldig kirkegjenger om han eller hun kan fortelle deg *evangeliet*, er jeg ikke så sikker på at personen vil være trygg i sitt svar. Jeg har i hvert fall selv lenge vært usikker på hva det egentlig betyr. Fordi jeg hadde hørt ordet mange ganger, tenkte jeg at jeg kjente ordets betydning. Men da jeg en gang ble utfordret på å forklare det til noen, strevde jeg med å vite hva jeg skulle si. Det er kanskje flere som er i samme båt. Man har hørt ordet mange ganger og vet hva det er, men man kan ikke forklare det kort og enkelt, og vet egentlig ikke hva det er allikevel.

Når et så sentralt begrep i den kristne troen som *evangeliet* bringer med seg så mye usikkerhet blant vanlige troende, synes jeg absolutt at det er verdt å undersøke det nærmere. Mitt siktemål er gjennom denne oppgaven å gjøre begrepet klarere for meg selv og mine

trossøsken på en enkel måte, slik at vi kan være desto mer «klare til forsvar når noen krever oss til regnskap for det håpet vi eier» (1 Pet 3,15).

1.3 Oppgavens avgrensning

1.3.1 Corpus Paulinum

I en oppgave som denne er det nødvendig å måtte sette noen avgrensninger. Mye kan sies om ordet εὐαγγέλιον, som forøvrig forekommer i Matteus, Markus, Apostlenes gjerninger, de fleste av Paulus' brev, Første Peters brev og Johannes' åpenbaring. Det kunne vært interessant å eksegere alle stedene i NT hvor ordet brukes. Men noe slikt lar seg simpelt hen ikke gjøre i en masteroppgave. Derfor vil jeg ta for meg Paulus som primærkilde og se på hvordan han som en av de mest sentrale forfatterne av NT brukte ordet εὐαγγέλιον. For å få en bred nok dekning for ordets betydning og opphav inkluderer jeg også verbet εὐαγγελίζομαι i forarbeidet opp mot detaljeksegesen.

Hvorfor akkurat Paulus? En åpenbar grunn er at han er den forfatteren i NT som skriver mest om det. Om vi ser på en enkel statistikk over forekomster av ordet εὐαγγέλιον, finner vi 60 av de 76 gangene i NT i Paulus' brev. En annen grunn til å ta utgangspunkt i Paulus, er hans unike bakgrunn. Paulus var vel kjent med gresk-romersk kultur ettersom han var romersk borger fra Tarsus, en viktig kulturell by i Romerriket. I tillegg hadde han også stor kunnskap om jødisk tradisjon og GT gjennom fariseerbevegelsen som han var en del av som ung mann.¹ Paulus' bakgrunn gjør ham virkelig til en nøkkelperson når vi skal studere et gresk ord i en jødisk-kristen kontekst. En tredje grunn for å gå til Paulus er at han var en sentral lærer og forkynner i begynnelsen av den kristne bevegelsen. Paulus' brev ble allerede i hans samtid ansett som autoritative for troen. Han hevdet selv å ha myndighet som apostel (utsending) for Gud, og ble bekreftet som læreautoritet for evangeliet av Peter, Johannes og Jakob, Herrens bror, som var ansett som søylene i menigheten i Jerusalem (Gal 2,1-10). Om noen var i posisjon til å gi εὐαγγέλιον et definerende innhold i den kristne troen, var det nettopp Paulus. Ifølge tradisjonen har vi tretten brev av Paulus i NT-kanon. Det er likevel en pågående debatt blant bibelforskere rundt forfatterskapet til noen av Paulus' brev, nærmere bestemt Efeserbrevet, Kolosserbrevet, Andre Tessalonikerbrev, Første og Andre Timoteusbrev, og Titusbrevet.² De vanligste grunnene til at Paulus betviles som forfatter av disse brevene er

---

¹ Stanley E. Porter, *The Apostle Paul: His Life, Thought and Letters*. (Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 2016), 12.

² Ibid., 159.

grammatiske forskjeller i språket og en tilsynelatende utvikling i det teologiske innholdet i brevene, om man sammenligner med de ubestridte brevene til Paulus. En vanlig forklaring på disse forskjellene er at de aktuelle brevene er pseudepigrapher. Det betyr at noen andre har skrevet brevene under falskt navn, gjerne med en god intensjon om å fremme budskapet. Men denne teorien er på ingen måte fastslått. Et av det sterkere argumentene man legger til grunn for å avfeie teorien om pseudepigrapher er at slike brev ble forkastet umiddelbart av kirken hvis det ble oppdaget, og det er lite sannsynlig at akkurat disse brevene skulle slippe unna den grundige prosessen som var i å etablere NT-kanon i den tidlige kirken.³ For eksempel skriver Tertullian (ca. 160-225 e.Kr.) at en eldste i kirken hadde laget et pseudonymt verk, *Paulus' gjerninger* (som inkluderte et påstått Tredje Korinterbrev), angivelig i kjærlighet til Paulus. Men da dette ble oppdaget, ble den eldste avsatt fra hans stilling i kirken.⁴

Det må nevnes at det er lagt frem gode argumenter på begge sider i denne saken innen bibelforskningen. Etter mitt syn er likevel ikke bevisbyrden sterk nok til å betvile Paulus som forfatter av alle de tretten brevene som er tilskrevet ham. I tillegg er argumentene i favør av Paulus' forfatterskap mer enn tilstrekkelige når man tar i betraktning at brevene er separate enheter som skrevet i en spesifikk situasjon som vi ikke har fullstendig innsikt til i dag. Noen spørsmål som leseren møter i Paulus' brev vil derfor antageligvis forbli ubesvarte, uten at dette trenger å true brevenes autensitet. Jeg tar dette som en forutsetning videre i oppgaven når jeg refererer til brevene som er nevnt i denne sammenhengen. Tekstavsnittene jeg har valgt å vie mest plass i oppgavene er uansett hentet fra noen av brevene vi med stor sikkerhet vet at Paulus har skrevet. Diskusjonen om forfatterskap vil derfor ikke være nødvendig å drøfte i særdeles detalj i denne oppgaven.

1.3.2 Eksegese tekstene

Jeg har valgt ut to tekstavsnitt til detaljeksegese. Ett avsnitt er hentet fra Første Korinterbrev og et er hentet fra Romerbrevet. I begge tekstavsnittene nevner Paulus *εὐαγγέλιον* som det sentrale budskapet i sin forkynnelse, men vinklingen på ordets innhold og hensikt kommer litt ulikt frem i de to tekstavsnittene. Hvert enkelt av disse avsnittene vil bli gjennomgått i detalj i kapittel tre (3.2). Her vil jeg bare gi en kort introduksjon til hvorfor tekstene er aktuelle for oppgaven.

---

³ Porter, *The Apostle Paul: His Life, Thought and Letters*, 159-160.

⁴ Fra *De baptismo 17*. Ray Van Neste, «Introduction to 1 Timothy», i *ESV Study Bible*, red. Lane T. Dennis og Wayne Grudem (Wheaton, Illinois: Crossway, 2012), 2321.

1 Kor 15,1-11

I teksten fra Første Korinterbrev minner Paulus mottakerne på det essensielle innholdet i evangeliet som han forkynte ved å bruke en slags liturgisk bekjennelse eller proklamasjon: *at* Kristus døde, *at* han ble begravet, *at* han oppstod, og *at* han viste seg for Kefas og de tolv. Dette er kanskje det skriftstedet hvor Paulus er aller tydeligst i omtalen av evangeliets konkrete innhold, og derfor er dette en svært sentral tekst å ta med i denne sammenhengen.

Rom 10,14-17

Paulus har i første del av brevet (kap. 1-8) lagt ut om evangeliets innhold og kontekst. Videre tar han opp problematikken rundt det at store deler av Israel ikke har tatt imot det gode budskapet. I dette tekstutdraget kommer særlig evangeliets middel i fokus – nemlig forkynnelsen og troen. Paulus siterer her Jesaja, og gir oss dermed også en mulig direkte kobling for evangeliet til GT.

1.4 Oppgavens struktur

Metodene jeg vil bruke for å svare på problemstillingen i oppgaven er ordstudie og detaljeksegese. Deretter følger en konklusjon for å sammenfatte det jeg har funnet i ordstudien og detaljeksegesen.

I kapittel to presenteres en generell ordstudie hvor jeg vil se på paralleller til *εὐαγγέλιον* og *εὐαγγελίζομαι* i det hebraiske språket i GT og hvordan det er brukt på gresk i oversettelse av GT, i utenombibelske kilder fra antikken og i NT utenom det Paulus har skrevet.

Kapittel tre tar for seg spesifikt Paulus' forståelse av *εὐαγγέλιον*. Først kommer en ordstudie som gir et overblikk over *εὐαγγέλιον* og *εὐαγγελίζομαι* i Corpus Paulinum, etterfulgt av detaljeksegese av de to utvalgte tekstavsnittene i henholdsvis 1 Kor 15,1-11 og Rom 10,14-17.

Konklusjonskapittelet vil gi en oppsummering av oppgaven og forsøke å gi et kort og enkelt, men samtidig utfyllende svar på hva Paulus mente da han skrev om *εὐαγγέλιον*.

2. GENERELL ORDSTUDIE

For å forstå hva evangeliet betyr, er det nyttig å se litt på hvordan ordet er brukt i ulike sammenhenger. Det er dette kapittel to dreier seg om. I tillegg til substantivet som har vårt hovedfokus, er det også hensiktsmessig å undersøke verbet der det forekommer på hebraisk og gresk i de aktuelle kildene. Vi skal først ta for oss de tilsvarende ordene på hebraisk som vi finner i GT, for så å gå videre til det som er skrevet på gresk i GT (LXX), antikke kilder utenom bibelen og til sist i NT.

2.1 בִּשְׂרָה og בִּשָׂר i Det gamle testamentet

Paulus var opplært i og godt kjent med jødernes hellige skrifter. Ettersom Jesus Kristus selv bekreftet Skriftens (d.e. GTs) autoritet (Luk 24,27; Joh 5,39), er det ingen overraskelse at apostelen Paulus brukte sin kunnskap om Skriften når han la ut om evangeliet i brevene. Siden Paulus ofte tok sitt teologiske utgangspunkt i GT, er det naturlig å stille spørsmålet om han ikke også har fått selve begrepet εὐαγγέλιον fra Skriften. For å finne ut av det, må vi se nærmere på de hebraiske ordene בִּשְׂרָה (*bessorah*) og בִּשָׂר (*bisser*).

Ordet בִּשְׂרָה er et substantiv som brukes 6 ganger i GT. Det kan enten bety *gode nyheter* (2 Sam 18,20. 25. 27; 2 Kong 7,9) eller *belønning for gode nyheter* (2 Sam 4,10; 18,22). Det at ordet har en dobbelt betydning kan hjelpe oss å se sammenhengen mellom ordets innhold og dets virkning.⁵ Den som bringer et godt budskap vil få en god belønning fordi budskapet gir glede til mottakeren. Likeså vil den som bringer et dårlig budskap straffes fordi ordet som blir proklamert fører til sorg. I 2 Sam 4,10 ser vi et eksempel på at budbæreren trodde han hadde et gledesbudskap til David om at Saul var død. Han forventet å få en belønning, men belønningen han fikk var døden fordi dette ikke var gode nyheter i det hele tatt for David.

Vi finner ikke noen religiøs eller teologisk bruk av substantivet i GT.⁶ Vi kan derfor ikke si at det er en direkte kobling mellom בִּשְׂרָה og den tekniske begrepsbruken av εὐαγγέλιον som vi finner i NT. Dermed går vi videre til verbet for å se om det muligens er mer bakgrunnsstoff for bruken i NT der.

Verbet dannet av roten בִּשָׂר er mer brukt i GT enn det beslektede substantivet. I GT finner vi dette ordet 24 ganger. Ordet betyr å *bringe et godt budskap, gode nyheter*, og svarer til det

---

⁵ Gerhard Friedrich, «εὐαγγελίζομαι, εὐαγγέλιον, προεσαγγελίζομαι, εὐαγγελιστής,» TDNT 2:707-737, 721.

⁶ Ibid.

greske ordet εὐαγγελίζομαι. Samtlige ganger er det oppgitt i piel (בְּשֵׁר).⁷ Siden vi kun finner verbet i piel-stammen, er det grunn til å tro at det er denominativt (avledet fra et substantiv) og trenger da ikke å forstås som intensivt, i motsetning til mange andre verb som bøyes i piel.⁸ Siden ordet blant annet brukes i 1 Sam 4,17, hvor den som bringer nyhetene forteller at arken er tatt av fienden og Elis sønner er blant de falne, er det noen som vil argumentere for at ordets grunnleggende betydning bare er å *bringe et budskap*, og at budskapets innhold presiseres som godt eller dårlig ved hjelp av adjektivene טוֹבָה (godt) eller רָעָה (ondt), men det stemmer ikke. Samtlige av de semittiske språkene har nemlig en fornemmelse av glede i roten av ordet.⁹ Ordets grunnleggende betydning er altså å *bringe gode nyheter*, men eksempelet fra 1 Sam 4,17 viser at konteksten også kan justere betydningen av ordet. Noen steder brukes בְּשֵׁר om å forkynne frelse (Sal 96,2) og det kan også være et gledesbudskap om at en sønn er født (Jer 20,15). Men som oftest brukes det i forbindelse med nyheter fra slagmarken, og da særlig gode nyheter om seier over fienden og følgende fred i riket (1 Sam 31,9).

De fleste gangene brukes בְּשֵׁר i en sekulær kontekst, men vi har også eksempler på at det brukes religiøst. For eksempel i Sal 40 har Gud utfridd David fra hans angst og gjort hans trinn faste (v. 3). Derfor bar han frem et budskap om Guds rettferdighet, hans trofasthet og frelse i en stor forsamling (v. 10-11). Et annet eksempel er i Sal 68,12 hvor Gud selv gir en seierssang om sin inngripen mot fiendene, og denne sangen frembæres i et gledesbudskap av en stor skare med kvinner. Både i Sal 40,10 og 68,12 er det enkelthandlinger fra Gud som skal erklæres i et gledesbudskap.¹⁰ Men det er særlig Deutero-Jesaja som gir et bakteppe for hvordan NT bruker begrepet «godt budskap».¹¹

I Deutero-Jesaja finnes en forventning om Guds store seier en gang for alle, hans tiltredelse som konge og etableringen av hans fredsrrike på jorden. Og i denne sammenhengen er

⁷ Ett sted er verbet bøyd i hithpael, som er den refleksive formen for piel. BDB, s.v. בְּשֵׁר

⁸ Gary D. Pratico og Miles V. Van Pelt, *Basics of Biblical Hebrew Grammar*. 2. utg. (Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 2007), 310.

⁹ Friedrich, «εὐαγγελίζομαι, κτλ.» 707.

¹⁰ Ibid., 708.

¹¹ Deutero-Jesaja refererer til Jes 40-55, som handler om at Guds herlighet skal åpenbares på det nedslåtte folk, Israel (40,5). I kapittel 56-66 utvides tilhørerne til å være alle folkeslag som søker Gud, og budskapet her handler om Guds rettferdighet og frelse (56,1). Det later til at eksilet forutsettes som bakgrunn for budskapet, som fant sted 150 år etter at Jesaja levde. Det er også en stilistisk forskjell mellom 1-39 og 40-66. En del bibelforskere tror derfor at kapittel 40-55 og 56-66 er skrevet av en eller flere forfattere som videreførte den historiske Jesajas profettradisjon (henholdsvis referert til som Deutero- og Trito-Jesaja). Det finnes også argumenter for at hele Jesaja ble skrevet av profeten selv. Uansett syn på dette, er det nyttig å ha den tematiske inndelingen i Proto-, Deutero- og Trito-Jesaja. Raymond C. Ortlund Jr., «Introduction to Isaiah», i *ESV Study Bible*, 1233-35.

budbæreren som bringer budskapet (מְבַשֵּׂר) ytterst viktig.¹² I Jes 52 skildres et Jerusalem i ruiner og folket er bortført i fangenskap (jf. eksilet til Babylon). Men midt i det dypeste mørke blant dem som ble latt tilbake i Jerusalem, kommer det en til dem på fjellene som bærer et gledesbudskap om fred og frelse. Han sier: «Din Gud er blitt konge!» (v. 7). Gud skal igjen fri sitt folk fra fangenskap og vende sorg til jubel (v. 9). Hans føtter beskrives som vakre fordi budskapet han løper med er vakkert. Det er ved proklamasjonen av budskapet at budskapets innhold blir en realitet som fører til jubel hos folket, og derfor er budbæreren helt essensiell i denne sammenhengen. «Evangelisten» som kommer på fjellene blir også brukt av Nahum i kontekst av assyrernes Ninive som et eksempel på verdensriker i opprør mot Gud (Nah 2,1). Både Jesaja og Nahum formidler håp ved den som bringer gode nyheter.

Budbæreren (מְבַשֵּׂר) i Jes 52,7 og Nah 2,1 som er sendt fra Gud for å forkynne fred og Guds rikes snarlige ankomst til Israel, kan også være profeten som er salvet med Guds Ånd, slik det kommer frem i Jes 61,1-3.¹³ I denne teksten er det en som blir salvet (מְשֻׁבָּח) med Guds Ånd med den hensikt å forkynne et godt budskap (לְבַשֵּׂר) for de ydmyke. Både Jes 52,7, Nah 2,1 og Jes 61,1-3 ble av noen tolket eskatologisk i tidlig jødedom, og ut fra disse tekstene kom det også etter hvert en forventning om en Messias-skikkelse.¹⁴ En sentral del av Messias' oppdrag var altså å proklamere et godt budskap som ledet til frelse og Guds rikes realisering på jorden.

2.2 Εὐαγγέλιον og εὐαγγελίζομαι

I tillegg til det hebraiske språket, har greske tekster sannsynligvis også hatt en påvirkning på hvordan εὐαγγέλιον ble forstått av Paulus. Vi har flere relevante kilder både for substantivet og verbet i denne sammenhengen. Den greske oversettelsen av jødernes hellige skrifter (LXX) og andre kilder fra antikken er mulig bakgrunnsstoff, mens tekstene i NT kan gi oss en større forståelse av ordets betydning i Paulus' samtid.

2.2.1 LXX

Den greske oversettelsen av jødernes hellige skrifter blir ofte referert til som LXX eller Septuaginta. Oversettelsen var svært viktig for jødedommen i antikken ettersom den bibelske monoteismen da kunne nå ut til hele den gresk-talende verden.¹⁵ Arbeidet med oversettelsen til gresk pågikk over en lengre tidsperiode fra det 3. århundret fvt. til begynnelsen av det 2.

---

¹² Friedrich, «εὐαγγελίζομαι, κτλ.» 708.

¹³ Peter Stuhlmacher, *Biblical Theology of the New Testament* (Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 2018), 349.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid., 746.

århundret f.Kr. LXX ble i det 1. århundret f.Kr. ansett som inspirert på lik linje med den hebraiske teksten, både av jøder og senere også kristne.¹⁶

I LXX finner vi εὐαγγέλιον én gang i flertallsformen τὰ εὐαγγέλια (2 Sam 4,10), hvor det i likhet med den hebraiske teksten betyr *belønning for gode nyheter*. Det finnes også 5 andre steder der det har betydningen *gode nyheter*, men da er det gjengitt i feminin ἡ εὐαγγελία (2 Sam 18,20. 22. 25. 27; 2 Kong 7,9). Denne distinksjonen på gresk mellom *gode nyheter* og *belønning for gode nyheter* har vi ikke eksempler på i andre tilsvarende verker.¹⁷

LXX viderefører den hebraiske tekstens innhold uten å legge til noen nye aspekter ved ordet. Også her finner vi kun εὐαγγέλιον i en sekulær kontekst. Det er derfor lite som tyder på at Paulus har hentet sin teologiske forståelse av εὐαγγέλιον fra LXX.

Når det gjelder bruken av verbet εὐαγγελίζομαι i LXX, gir det oss generelt heller ikke noen nye perspektiver som hjelper oss videre i forståelsen av ordet, slik vi finner det i NT.¹⁸ Det er heller antydning til at LXX av og til kan endre litt på betydningen i nøkkelttekster der מְבַשֵּׁר er brukt (Jes 40,9; 41,27; 52,7; Sal 68,12). For eksempel i Jes 52,7, blir teksten tolket dit at Gud sammenlignes med tiden da en budbærer kommer med et godt budskap om fred på fjellene og proklamasjonen oversettes fra presentisk «Din Gud er konge» på hebraisk til futurum «Din Gud skal være konge» på gresk. Det kan tenkes at oversetteren i LXX valgte å endre formen fra presens til futurum siden det proklamerte ordet om Guds inngripen enda ikke var realisert. Ordets umiddelbare virkekraft ved proklamasjonen blir minimert, men tanken om det kommende Guds rike er fremdeles reelt og blir tolket som eskatologisk i fremtiden.¹⁹

2.2.2 Utenombibelske kilder fra antikken

I romersk og hellenistisk litteratur finner vi delvis en tilsvarende sekulær bruk av εὐαγγέλιον som i LXX, altså *gode nyheter* og *belønning for gode nyheter* i kontekst av seier ved et slag, fiendens død, eller lignende. Men det tillegges også en religiøs betydning, da særlig i forbindelse med tilbedelse og opphøyelse av keiseren.²⁰ Når en ny keiser tiltrådte, ble εὐαγγέλιον utropt i riket. En ny keiser betydde fred og stabilitet. Εὐαγγέλιον hadde i denne sammenhengen både politiske og religiøse implikasjoner, ettersom ofringer til gudene og keiseren ofte var en følge av at et slikt budskap kom til en by. Det viser seg at εὐαγγέλιον også bærer med seg et frelsesperspektiv i hellenismen. Kalenderinskripsjonen fra Priene er et

---

¹⁶ Ibid., 747.

¹⁷ Friedrich, «εὐαγγελίζομαι, κτλ.» 725.

¹⁸ Ibid., 713.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Georg Strecker, «εὐαγγέλιον», *EDNT* 2:70-74, 71.

eksempel på dette.²¹ Her hylles keiser Augustus som den største frelser og velgjører for imperiet, og hans fødselsdag beskrives som begynnelsen på de gode nyhetene (εὐαγγέλια) for hele verden. Det er tydelig at de gode nyhetene, både her og i andre tekster fra hellenismen, består i *proklamasjonen om forløsning* ved keiserens ankomst, og disse forløsende hendelsene påvirker rikets innbyggere direkte.²² Εὐαγγέλιον kalte alle til en helhjertet tilslutning. Ettersom keiserens regjering var totalitær, ville εὐαγγέλιον for noen bety en motvillig underkastelse, mens det for andre betydde en sikret fremtid med fred.

Forekomster av verbet vitner stort sett om samme betydning som substantivet. Det ble gjerne brukt om å bringe et seiersbudskap fra slagmarken, men også om politisk eller privat formidling av et gledesbudskap: politisk valgseier, en sønn som er født, nyheter om et forestående bryllup, en fiendes død, eller andre typer budskap.²³ Det gode budskapet som bringes, trenger ikke nødvendigvis å ha forankring i virkeligheten. Særlig i krigstid ble falske evangelier om seiere sendt ut til soldater for å styrke moralen. Dette kunne noen ganger svekke ordets betydning og føre til at det ble brukt på en ironisk måte.²⁴ Εὐαγγελίζομαι ble ofte kombinert med σωτηρία (frelse) og εὐτυχία (lykke, hell). For eksempel en seier over fienden førte til frelse for byen, og det finnes også en beretning om hus som ble fridd fra et spøkelse. Når man forkynte de gode nyhetene om frelse, ble de gjerne tilskrevet τύχη (skjebnen).²⁵ Εὐαγγελίζομαι kan også ha en religiøs eller guddommelig karakter i hellenismen, i form av å erklære eller åpenbare gudenes vilje for hendelser i fremtiden. Ordet forstås da mer som *å forutsi noe* eller *å gi et løfte*, og har ikke samme fokus på skapende virkekraft som det proklamerte ordet har i bibelske tekster.²⁶

2.2.3 Det nye testamentet

Substantivet εὐαγγέλιον finnes 76 ganger i NT og, som tidligere nevnt, er Paulus den forfatteren som står for majoriteten av dette ordets forekomster (se 3.1). Foruten Paulus, har Markus ordet med syv ganger, Matteus fire, det forekommer to ganger i Apostlenes gjerninger, én i Peters første brev og én gang i Johannes' åpenbaring. I enkleste forstand betyr

---

²¹ Craig A. Evans, «Mark's Incipit and the Priene Calendar Inscription: From Jewish Gospel to Greco-Roman Gospel,» *Journal of Greco-Roman Christianity and Judaism* 1 (2000), 67-81, 68-69.

²² Strecker, «εὐαγγέλιον», 71.

²³ Friedrich, «εὐαγγελίζομαι, κτλ.», 711.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

ordet *gode nyheter, godt budskap*. Men i den nytestamentlige litteraturen er det utelukkende forbundet med det gode budskapet om Guds handlinger ved Jesus Kristus.²⁷

Verbet *εὐαγγελίζομαι* forekommer 54 ganger i NT. Nesten halvparten av forekomstene skyldes Lukas (10 ganger i Luk og 15 i Apg), det finnes tre steder i Peters første brev, to i Hebreerbrevet, to i Johannes' åpenbaring og ett sted i Matteus. Paulus bruker dette verbet 21 ganger i sine brev (se 3.1). Ordet betyr generelt *å bringe godt budskap, annonsere gode nyheter* (Luk 1,19; 1 Tess 3,6). Men det kan også kobles til det tekniske begrepet som evangeliet har blitt i kontekst av NT, og da får det den mer spesifikke betydningen *å proklamere det guddommelige budskapet om frelse, å forkynne evangeliet* (Apg 8,35; 1 Pet 1,25).²⁸ Dette verbet har også fått en fornorsket variant: *å evangelisere*.

2.2.3.1 Jesus

Når vi nå skal se på bruken av *εὐαγγέλιον* og *εὐαγγελίζομαι* i NT, er det naturlig å begynne med Jesus. I sin omtale av *εὐαγγέλιον*, benyttet Jesus seg av hebraisk og også arameisk, som var de språkene jøder i Israel brukte på den tiden. I denne delen vil vi se hvordan Jesus blir bindeleddet mellom *רְשָׁאָה* og *רְשָׁאָה* i GT og *εὐαγγέλιον* og *εὐαγγελίζομαι* i NT.

Vi finner fem steder i evangeliet etter Markus, med to paralleltekster i Matteus, hvor Jesus tar ordet *εὐαγγέλιον* i bruk (Mark 1,15; 8,35; 10,29f; 13,10 par. i Matt 24,14; Mark 14,9 par. i Matt 26,13).

Evangeliet som Jesus forkynner, handler om at Guds rike er kommet nær og denne nye realiteten om Guds rikes intervensjon krever en respons i omvendelse og tro (Mark 1,15). De gode nyhetene bekreftes i tegn og under som Jesus gjør (se nedenfor om Matt 11,5). I tillegg får det gode budskapet også en eskatologisk dimensjon ved at Jesus knytter menneskers respons på *εὐαγγέλιον* til dommen når Menneskesønnen kommer i herlighet (Mark 8,35-38). Tilhørernes aksept eller avvisning av budskapet avgjør utfallet av dommen ved tidens ende.²⁹

Det er også et klart misjonsperspektiv hos Jesus når han snakker om *εὐαγγέλιον* – det gode budskapet må først forkynnes for alle folkeslag (*πάντα τὰ ἔθνη*) før Menneskesønnen kommer (Mark 13,10ff). Og i parallelteksten hos Matteus blir Jesus gjengitt enda litt fyldigere:

Og dette evangeliet om riket skal forkynnes i hele verden til vitnesbyrd for alle folkeslag, og så skal enden komme. (Matt 24,14)

---

²⁷ BDAG, s.v. *εὐαγγέλιον*.

²⁸ BDAG, s.v. *εὐαγγελίζω*.

²⁹ Strecker, «εὐαγγέλιον», 73.

Ikke mange dagene før korsfestelsen ble Jesus salvet av en kvinne med en svært dyr salve. Da noen av disiplene kritiserte dette som sløsing, gjorde Jesus det klart for dem at det hun gjorde var å salve ham som forberedelse til hans gravferd. Og overalt i verden hvor εὐαγγέλιον forkynnes, skulle dette også omtales til minne om henne (Mark 14,9 par. Matt 26,13). Også her har Jesus en bevissthet om den verdensvide forkynnelsen av εὐαγγέλιον. I tillegg kan vi se at Jesus inkluderer sin gravferd som en del av innholdet i evangeliet. Vi får her et lite hint av Jesus om hva som skulle komme til å bli de gode nyhetene som kirken proklamerte. Selv om budskapet om korset og oppstandelsen ikke var sentralt i Jesu offentlige forkynnelsen om evangeliet om riket (εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας), er det tydelig at han selv hadde en klar forståelse om at hans tjeneste skulle kulminere i dette (se Mark 8,31; 9,31; 10,33).

Verbet εὐαγγελίζομαι brukes også av Jesus. Det forekommer én gang hos Matteus (11,5 par. Luk 7,22f) og fire ganger hos Lukas (4,18.43; 7,22; 16,16).

Den ene gangen Jesus bruker εὐαγγελίζομαι i Matteus, er konteksten at Johannes døperens disipler kommer for å spørre om Jesus virkelig er han de venter på – Messias. Svaret han gir er kanskje ikke det de forventet, men likevel en klar invitasjon til å tro:

Jesus svarte dem: «Gå og fortell Johannes hva dere hører og ser: Blinde ser, og lamme går, spedalske renses, og døve hører, døde står opp, og evangeliet forkynnes for fattige.

Og salig er den som ikke faller fra på grunn av meg.» (Matt 11,4-6)

Blinde får synet igjen, lamme går, spedalske renses, døve hører, døde reises opp og *fattige evangeliseres* (πτωχοὶ εὐαγγελίζονται), d.e. *de mottar et godt budskap*. Jesus refererer til kjente ord fra Jesaja (Jes 29,18f; 32,3f; 35,5; 42,6f.16; 61,1-3). Dette tyder på at han hadde en bevissthet om en profetisk dimensjon ved sitt oppdrag. Formuleringen πτωχοὶ εὐαγγελίζονται blir klimakset i budskapet – ordet som forkynnes, realiserer tegnene på Guds rike som Messias skulle etablere.³⁰ Det Jesus egentlig sier til Johannes og hans disipler er at den lenge ventede tiden Jesaja hadde profetert om, nå blir proklamert, og dette budskapet har kraft til å virkeliggjøre det som proklameres av Messias.³¹

Hos Lukas kommer εὐαγγελίζομαι første gang fra Jesus i det som ofte blir kalt for Jesu programerklæring fordi det er dette han starter sin offentlige tjeneste med (4,18). Jesus kommer til sitt hjemsted, Nasaret, og går i synagogen på sabbaten. Der blir han gitt en rull fra Jesaja, og han leser:

---

³⁰ Friedrich, «εὐαγγελίζομαι, κτλ.» 718.

³¹ Ibid.

Herrens Ånd er over meg, for han har salvet meg til å forkynne et godt budskap for fattige. Han har sendt meg for å rope ut at fanger skal få frihet og blinde få synet igjen, for å sette undertrykte fri og rope ut et nådens år fra Herren. (Luk 4,18f)

Dette er et sitat fra Jes 61,1f.³² Jesus appliserer profetien i Jesaja på seg selv og sitt budskap om *Guds rike* når han sier til tilhørerne at «i dag har dette skriftordet blitt oppfylt mens dere hørte på.»³³ Videre i Luk 4 kan vi lese at Jesus drar til Kapernaum og demonstrerer sin programerklæring ved at han helbreder mange syke og kaster ut urene ånder. Folket vil at han skal bli værende hos dem, men han sier det er nødvendig for ham å *forkynne det gode budskapet om Guds rike* til de andre byene også, for derfor ble han sendt (v. 43). Igjen bekrefter han sin forståelse om seg selv og sitt oppdrag fra Jes 61,1f – at Herren har sendt ham for å forkynne godt budskap (לְבַשֵּׁר). Det er rimelig å anta at både programerklæringen og Jesu vitnesbyrd til Johannes døperen (Matt 11,5 par. Luk 7,22) er autentiske ord av Jesus.³⁴ Dermed må vi forstå det slik at det er Jesus som viderefører tanken om budbæreren (מְבַשֵּׂר) i Jesaja til NT. Når det på gresk gjengis som εὐαγγελίζομαι, har det mest sannsynlig sin forklaring i at forfatterne av de synoptiske evangeliene har sett til LXX for å finne et tilsvarende ord for מְבַשֵּׂר.³⁵ Men det er altså Jesaja-tekstene på hebraisk som er den innholdsmessige kilden til Jesu bruk av ordet i NT.

I undervisningen til Jesus ser vi at forkynnelsen, eller proklamasjonen av evangeliet, innleder en ny tids æra (Luk 16,16 par. Matt 11,12):

Loven og profetene hadde sin tid frem til Johannes. Fra da av forkynnes det gode budskapet om Guds rike, og alle trenger på for å komme inn. (Luk 16,16)

Βασιλεία τοῦ θεοῦ εὐαγγελίζεται kan oversettes direkte som: Guds rike *evangeliseres*, eller *proklameres*. Jesus satte budskapet om Guds rike opp mot loven og profetene, ikke som en erstatning eller motsetning, men som oppfyllelse. Det stadfestes når han i neste vers sier at ikke en eneste prikk av loven skal falle bort (16,17, sml. Matt 5,17f). Hovedpoenget er at en ny tid er kommet, og forkynnelsen åpner opp for at man nå kan tre inn i Guds rike. Ordet βιάζεται, som står i medium, oversettes ofte med «trenger seg på, bruker makt», men det er også mulig å se det som et passivt verb. Enhver *blir trengt* inn i Guds rike, d.e. *de blir sterkt*

---

³² Lukas har her mest sannsynlig gjengitt denne greske oversettelsen av hebraisk fra LXX.

³³ Stuhlmacher, *Biblical Theology of the New Testament*, 349.

³⁴ Stuhlmacher, *Biblical Theology of the New Testament*, 79.

³⁵ *Ibid.*, 747.

oppfordret, nemlig av forkynnelsen som nå blir proklamert.³⁶ Det gode budskapet er radikalt fordi det realiserer Guds rike. Slik Jesus ser det, er det derfor et *før* og et *etter* evangeliet forkynnes.

2.2.3.2 Evangeliene etter Markus og Matteus

Markus nevner εὐαγγέλιον totalt syv ganger (1,1; 1,14.15; 8,35; 10,29; 13,10; 14,9), om vi ser bort fra Mark 16,15.³⁷ Εὐαγγέλιον er her tett knyttet til personen Jesus Kristus. Når genitivsformene Ἰησοῦ Χριστοῦ (1,1) eller τοῦ θεοῦ (1,14) følger, kan det forstås både som objekt og subjekt til εὐαγγέλιον. Forstått som objekt, er det snakk om det gode budskapet *om* Jesus Kristus, mens forstått som subjekt, er det snakk om *Jesus Kristi* gode budskap (Jesus Kristus er den som forkynner budskapet). Selv om den ene måten å forstå genitivsformen på gjerne kan foretrekkes framfor den andre i de ulike forekomstene av ordet, trenger vi ikke å utelukke noen av dem fullstendig og si at det må være enten eller. Det virker som Markus nemlig vil få frem et poeng ved denne tvetydigheten i at Jesus Kristus er *den som brakte* εὐαγγέλιον, og at Jesus Kristus selv *er* εὐαγγέλιον.³⁸

I Mark 1,1 ser vi altså at evangeliets innhold er Jesus Kristus. Men i Mark 1,14f., hvor det står at Jesus forkynnte Guds evangelium (ev. evangeliet om Gud), er innholdet at *Guds rike har kommet nær*, eller *er nært forestående*. Som vi allerede har vært inne på i 2.2.3.1 om Jesu bruk av ordet, får εὐαγγέλιον også et eskatologisk og misjonspreget fokus i evangeliet etter Markus.

Bruken av εὐαγγέλιον slik vi finner det hos Markus, videreføres til en viss grad i evangeliet etter Matteus. De fire stedene ordet blir brukt (4,23; 9,35; 24,14; 26,13) omhandler i hovedsak Jesu forkynnelse om det kommende riket. Ordet står aldri alene, men kombineres med τοῦτο (dette) eller τῆς βασιλείας (om riket). Det er mest fokus på Jesu forkynnelse og undervisning, og εὐαγγέλιον har her et moralsk imperativ med seg i tillegg til det eskatologiske perspektivet vi ser i Markus.³⁹ 4,23 og 9,35 er nesten identiske vers og fungerer som en innramming av innholdet mellom disse to versene. Versene blir også brukt som en slags oppsummering av Jesu tjeneste:

---

³⁶ Wayne Grudem og Thomas R. Schreiner, fotnote til Luk 16,16 i *ESV Study Bible*, 1991.

³⁷ Mark 16,9-20 er omdiskutert som et mulig tillegg til evangelietskriftet i etterkant fordi avsnittet mangler i en del av de eldre manuskriptene som vi har tilgjengelig.

³⁸ Strecker, «εὐαγγέλιον», 73.

³⁹ *Ibid.*, 74.

Siden dro Jesus omkring i hele Galilea; han underviste i synagogene deres, forkynte evangeliet om riket og helbredet all sykdom og plage hos folket. (Matt 4,23)

Det er tydelig hos Matteus at Jesus er den som bringer εὐαγγέλιον. Mot slutten av skriftet er det Jesus selv som omtaler evangeliet. Hovedfokuset er da, som tidligere nevnt, at det gode budskapet skal forkynnes i hele verden (24,14; 26,13).

Den éne forekomsten av εὐαγγελίζομαι hos Matteus (11,5) knytter Jesu proklamasjon av εὐαγγέλιον til forventningen om Messias' etablering av Guds rike (se 2.2.3.1).

2.2.3.3 Evangeliet etter Lukas og Apostlenes gjerninger

Lukas bruker ikke substantivet εὐαγγέλιον i sin første bok, men foretrekker da heller verbet εὐαγγελίζομαι (1,19; 2,10; 3,18; 4,18.43; 7,22; 8,1; 9,6; 16,16; 20,1). De første som bringer godt budskap i evangeliet etter Lukas, er engler. Engelen Gabriel forkynner til Sakarja at han skal få en sønn som skal rydde vei for Messias (1,19), og en annen engel forkynner til noen gjeterne utenfor Betlehem at frelseren, Messias, er født (2,10f). Den neste som bringer godt budskap er Johannes døperen. Innholdet i hans budskap var omvendelse og tilgivelse for syndene og at Messias, som døper med Hellig Ånd og ild, skal komme etter ham (3,3.15-18). Allerede i begynnelsen av sin første bok etablerer Lukas et sentralt innhold i de gode nyhetene som blir forkynt – at Messias kommer.

Videre blir εὐαγγελίζομαι brukt utelukkende av eller om Jesus, bortsett fra én gang hvor det brukes om hans disipler (9,6). Der det ikke brukes av Jesus selv, benytter Lukas εὐαγγελίζομαι som en slags oppsummering av det Jesus og hans disipler gjorde i sin offentlige tjeneste (8,1; 9,6; 20,1). Verbet er da bøyd i presens partisipp, som betyr at det er en pågående handling.⁴⁰ I denne nyansen av verbet kan vi se at å forkynne evangeliet ikke bare er en aktivitet, men en væremåte eller livsstil – noe man holder på med.

I Apostlenes gjerninger forekommer εὐαγγέλιον to ganger (15,7; 20,24). Begge ganger må det forstås som budskapet om Jesu Kristi frelsesverk etter korset. I kapittel 15 er det Peter som refererer til da han lot hedningene høre evangeliet, som vi kan lese om i 10,24-48. Innholdet i evangeliet er her: 1) Gud tar imot alle som frykter ham, 2) fred ved Jesus Kristus, som ble slått i hjel av mennesker og oppvakt av Gud på den tredje dag, 3) han skal også være alle menneskers dommer, og 4) hver den som tror på ham får syndenes forlatelse ved hans navn. Den andre gangen εὐαγγέλιον blir brukt, er det Paulus som sier at han må fullføre sin tjeneste

---

⁴⁰ William D. Mounce, *Basics of Biblical Greek Grammar* (Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 2009), 245.

som han fikk av Jesus: å vitne om evangeliet om Guds nåde. Det er tydelig at εὐαγγέλιον blir brukt i Apostlenes gjerninger som en teknisk term som viser til det spesifikke frelsesbudskapet om Jesus Kristus, fullt ut åpenbart til apostlene i etterkant av døden på korset og oppstandelsen.⁴¹ Det er ingen direkte likhet med εὐαγγέλιον slik vi finner det i Jesu egen forkynnelse og undervisning i de synoptiske evangeliene av den enkle grunn at dette fant sted før korsfestelsen.

Hellenismens forståelse av εὐαγγέλιον finner vi også igjen i Apostlenes gjerninger. Det gjelder i alle fall forståelsen av ordet til hellenistiske jøder som hørte Paulus' forkynnelse. Da Paulus og Silas kom til Tessalonika og forkynte sitt budskap om Messias' lidelse og oppstandelse fra de døde, ble flere overbevist og sluttet seg til Paulus. Selv om ordet εὐαγγέλιον ikke nevnes i denne sammenhengen, er det tydelig at tilhørerne forstod det var dette Paulus snakket om. Det kan vi se på responsen blant noen av jødene der:

Da de ikke fant dem, slepte de Jason og noen av brødrene med seg til byens embetsmenn og ropte: «Disse folkene som oppvigler hele verden, nå er de kommet hit også, og Jason har tatt imot dem. Alle handler de stikk imot keiserens befalinger, for de påstår at en annen er konge, nemlig Jesus.» (Apg 17,6f)

Ut ifra teksten ser vi at tilhørerne som tok imot budskapet, endret sine handlinger og sverget troskap til Jesus som deres nye konge. Dette var selvfølgelig i strid med det εὐαγγέλιον som keiseren og hans utsendinger hadde proklamert (jf. 2.2.2 ovenfor). Det *hellenistiske samfunnets forståelse* om at εὐαγγέλιον innebærer en ny konges æra og at det har en absolutt karakter og krav om underkastelse og lojalitet hos alle folk, bekreftes altså også her i Lukas' andre bok.

Når det gjelder εὐαγγελίζομαι, finnes det 15 steder i Apostlenes gjerninger (5,42; 8,4. 12. 25. 35. 40; 10,36; 11,20; 13,32; 14,7. 15. 21; 15,35; 16,10; 17,18). Verbet brukes stort sett for å oppsummere disiplenes virksomhet. Å evangelisere var en sentral del av apostlenes og de andre disiplenes liv. Lukas legger ofte til et objekt som utdyper innholdet i det som blir forkynt. De evangeliserte om Jesus Kristus, Guds rike og Jesu Kristi navn, Herren Jesus, fred ved Jesus Kristus, løftet til fedrene som Gud oppfylt ved å oppreise Jesus, Herrens ord, og Jesus og oppstandelsen. I likhet med substantivet, viser bruken av verbet oss at budskapets innhold har en utvikling fra de synoptiske evangeliene til Apostlenes gjerninger, med korset og oppstandelsen som den store forskjellen. Ut ifra dette ser vi at budskapet om Guds rike og

---

⁴¹ Strecker, «εὐαγγέλιον», 74.

budskapet om Jesus Kristus som disiplene forkynte, på en måte er det samme. Jesus *er* Guds rike i person.⁴² Der kongen er, der er også riket.

2.2.3.4 Hebreerbrevet⁴³

Det er kun verbet som forekommer i Hebreerbrevet, to ganger (4,2.6). Her knyttes det som er blitt evangelisert (forkynt, proklamert) sammen med tro. Det gode budskapet bærer med seg et imperativ om tro. De som responderer *i tro* (τῆ πίστει), er de som virkelig *hører* budskapet. De som først ble forkynt det gode budskapet, er en referanse til de av jødene som ikke tok imot budskapet, men responderte med vantro i likhet med deres forfedre i ørkenen. Troen på det gode budskapet som forkynnes, gir tilgang til Guds løfte om hans hvile.

2.2.3.5 Peters første brev

Peter nevner εὐαγγέλιον én gang (4,17) i kontekst av den formanende delen av brevet (*paraenesis*) hvor Peter oppmuntrer de kristne til å holde ut i trengsler.⁴⁴ Εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ må forstås som en sammenfatning av budskapet om Messias, og i likhet med Hebreerbrevet, har budskapet også her et imperativ om tro og lydighet. I tillegg knyttes det opp til dommen, akkurat som i Mark 8,35-38 (se 2.2.3.1).

Verbet εὐαγγελίζομαι forekommer tre steder i brevet (1,12; 1,25; 4,6). Peter forklarer at *budskapet om frelse og nåde* som profetene forutså i Messias' lidelser og den etterfølgende herlighet, har tjent de kristne med det som ble kunngjort gjennom *de som brakte det gode budskapet* ved den Hellige Ånd (1,10-12). Ordet som blir evangelisert, er det levende og evige Guds Ord som virker til gjenfødelse (1,23-25).⁴⁵

2.2.3.6 Johannes' åpenbaring

Den eneste gangen εὐαγγέλιον står i Johannes' åpenbaring, er i 14,6. En engel forkynner et godt budskap som er evig, og det rettes til alle folk over hele jorden. Det kan virke som det handler om dom her, og derfor vil noen argumentere for at dette ikke er det samme

---

⁴² Friedrich, «εὐαγγελίζομαι, κτλ.» 720.

⁴³ Hebreerbrevet ble allerede i det 2. århundret knyttet til Corpus Paulinum. I manuskripter som er funnet, er brevet plassert sammen med de andre av Paulus' brev. Dette har ført til at noen vil hevde paulinsk forfatterskap for hebreerbrevet. Brevet har sannsynligvis en eller annen forbindelse til Paulus (kanskje forfatteren var en av hans medarbeidere), men det er nok ikke paulinsk på samme måte som de andre tretten brevene. For det første uttrykker ikke forfatteren eksplisitt at det er Paulus som skriver (som alle de andre av Paulus' brev faktisk gjør), og for det andre har de ulike manuskriptene plassert brevet på litt forskjellige steder i samlingen av Corpus Paulinum, mens de andre brevene til Paulus stort sett følger samme rekkefølge. Det plasseres mellom Romerbrevet og Første Korinterbrev i $\mathfrak{B}^{46}$; etter 2 Tessalonikerbrev og før pastoralbrevene og Filemon i $\mathfrak{A}01$, $\mathfrak{A}02$, $\mathfrak{B}03$ og $\mathfrak{C}04$; og etter alle tretten brevene i $\mathfrak{D}06$ og den bysantinske tradisjonen. Derfor bør ikke hebreerbrevet inkluderes i Corpus Paulinum, men stå for seg selv i henseende av denne oppgaven. Porter, *The Apostle Paul: His Life, Thought and Letters*, 177.

⁴⁴ Streckler, «εὐαγγέλιον», 74.

⁴⁵ Friedrich, «εὐαγγελίζομαι, κτλ.» 720.

εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ som ellers forkynnes i NT.⁴⁶ Men det gjennomgående temaet i konteksten er slik vi ellers finner det i NT, om Messias: Han som er alles Herre kommer for å dømme rettferdig og gi nåde til de som frykter Gud (jf. 22,20f.).⁴⁷ Teksten har også muligens en referanse til Jesu profeti i Matt 24,14 om at evangeliet skal forkynnes til alle folkeslag før enden kommer. Derfor kan vi si at εὐαγγέλιον αἰώνιον i 14,6 likevel er i tråd med εὐαγγέλιον forøvrig som teknisk term i NT.

Εὐαγγελίζομαι er nevnt to ganger. Foruten evangeliet som forkynnes av en engel (14,6), blir det også forkynt at τὸ μυστήριον τοῦ θεοῦ (Guds hemmelighet, eller mysterium) blir fullført (10,7). Det var Gud selv som *evangeliserte* til sine tjenere profetene at dette skulle skje. I denne sammenhengen brukes εὐαγγελίζομαι som profetisk proklamasjon og tenderer mot å bety *å annonsere*, eller *å gi løfte*.⁴⁸

---

⁴⁶ Ibid., 735.

⁴⁷ Strecker, «εὐαγγέλιον», 74.

⁴⁸ Georg Strecker, «εὐαγγελίζω», *EDNT* 2:69-70, 69.

3. ORDSTUDIE OG DETALJEKSEGESE I CORPUS PAULINUM

3.1 Εὐαγγέλιον og εὐαγγελίζομαι i Corpus Paulinum

I dette kapittelet vil vi både få en oversikt og en dybde i Paulus' forståelse og bruk av ordet εὐαγγέλιον. Kapittelet er todelt, og første del fortsetter i samme spor som ordstudien fra kapittel to, nå med henblikk på Paulus' brev. Corpus Paulinum er etter tradisjonen arrangert i NT i to deler, med menighetsbrevene fra lengst til kortest, og deretter de personlige brevene som også følger dette mønsteret.⁴⁹ I denne oppgaven har jeg heller valgt å presentere de aktuelle brevene i kronologisk rekkefølge. Dette har hovedsakelig to fordeler: 1) Det gjør det enklere å se brevene i deres historiske situasjon og sammenheng, og 2) det gjør det mulig å se en eventuell utvikling av Paulus' teologi med tanke på εὐαγγέλιον. Ved å kjenne til den historiske konteksten som Paulus skrev i, er det enklere for oss å forstå hva han mente med det han skrev. Vi kan riktignok ikke vite med sikkerhet hvor og når alle brevene ble skrevet, men det er gjort flere habile forsøk av bibelforskere på en rekonstruksjon av kronologien til Corpus Paulinum.

Kronologien som presenteres her, er basert på fremstillingen som er gjort av Stanley E. Porter i boken *The Apostle Paul: His life, Thought, and Letters*. Etter min oppfatning argumenterer han overbevisende for autenticiteten til Paulus' forfatterskap av samtlige tretten brev, og bruker Lukas' fremstilling i Apostlenes gjerninger som en viktig referanse i sin rekonstruksjon.⁵⁰ I forsøket på å gi en kronologisk rekkefølge av brevene, blir brevet til galaterne satt til slutten av Paulus første misjonsreise, eller underveis på den andre reisen (enten før eller etter møtet i Jerusalem, beskrevet i Apg 15,1-35). Deretter følger brevene til tessalonikerne, som antageligvis ble skrevet i Korint, kort tid etter oppholdet i Tessalonika. Brevene til korintermenigheten ble skrevet på den tredje misjonsreisen – 1 Kor ble skrevet i Efesos, og 2 Kor muligens i Filippi. Romerbrevet ble med all sannsynlighet skrevet i Korint under det tre måneder lange oppholdet som fulgte i Hellas. Brevene til filipperne, kolosserne, Filemon og efeserne ser ut til å ha blitt skrevet omtrent samtidig, og flere faktorer peker i retning av det første fengselsoppholdet i Roma som opprinnelsessted. Gitt at Paulus ble løslatt fra fengselet, kan det første brevet til Timoteus ha blitt skrevet i perioden som fulgte. Det

---

⁴⁹ Porter, *The Apostle Paul: His Life, Thought and Letters*, 177.

⁵⁰ *Ibid.*, 49-60, 156-78.

andre brevet til Timoteus bærer preg av å være det siste brevet Paulus skriver, og han er da i fengsel igjen i Roma og avventer en mulig dødsdom.

Det er hele 60 forekomster av εὐαγγέλιον og 21 forekomster εὐαγγελίζομαι i Corpus Paulinum. Substantivet er brukt i alle brevene (bortsett fra brevet til Titus), mens verbet kun finnes i halvparten av brevene. Hverken εὐαγγέλιον eller εὐαγγελίζομαι er nevnt i brevet til Titus. Vi kan derfor ikke hente direkte opplysninger om εὐαγγέλιον fra dette brevet. Det betyr ikke at εὐαγγέλιον er helt fraværende. I etterkant av denne ordstudien vil det bli klart at Titus' brev har flere paralleller til omtalelse av disse ordene i de andre brevene, selv om det ikke uttrykkes eksplisitt (Tit 1,1-3, sml. Rom 1,1-5; Tit 1,13, sml. 1 Tim 1,10f; Tit 2,11ff, sml. Kol 1,21ff). Og med det vender vi oss til de ulike forekomstene av εὐαγγέλιον og εὐαγγελίζομαι i Corpus Paulinum.

3.1.1 Paulus' brev til galaterne

I brevet til menighetene i Galatia finner vi ordet εὐαγγέλιον syv ganger (1,6.7.11; 2,2.5.7.14). Εὐαγγέλιον er et sentralt nøkkelord i dette brevet. Bakgrunnen for brevet var nemlig at judaister hadde kommet til disse menighetene med en ny lære som gikk imot Paulus og hans forkynnelse.⁵¹ De forkynte ἕτερον εὐαγγέλιον (*et annet evangelium*) som egentlig, ifølge Paulus, bare var en forvringning av Kristi evangelium (1,6f). Genitivsformen τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ i v. 7 kan også her, i likhet med forekomstene i Markus, forstås både som subjekt og objekt (se avsnitt 2.2.3.2 ovenfor). Paulus' hovedanliggende ble derfor å forsvare det evangeliet som han forkynte: «τὸ εὐαγγέλιον ὃ κηρύσσω» (2,2). Det gode budskapet som Paulus forkynner, er ikke fra mennesker, men er blitt åpenbart av Jesus Kristus selv (1,11f). Paulus bruker første del av brevet til å forsvare sin autoritet fra Gud (jf. 1,1) ved å vitne om sin omvendelse og videre misjonstjeneste blant hedningene, som òg ble anerkjent av apostlene i Jerusalem (2,1-9). Det er først og fremst ikke seg selv han vil forsvare, men ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου (*evangeliets sannhet*), som handler om frihet og rettferdiggjørelse i Kristus av nåde ved troen (2,4-5.14-21).⁵² Gjennom brevet kommer det frem at innholdet i εὐαγγέλιον handler om vitnesbyrdet om Jesus Kristus, med særlig vekt på kors-hendelsen og dens implikasjoner om Guds nåde og rettferdiggjørelse for syndere (2,19-21).⁵³

---

⁵¹ Judaister var antageligvis jødekristne som prøvde å overtale de hedningekristne til å følge de jødiske lovene (bl.a. omskjærelse, matforskrifter og høytider) som en del av troen på Kristus. Porter, *The Apostle Paul: His Life, Thought and Letters*, 196-98.

⁵² Strecker, «εὐαγγέλιον», 72.

⁵³ Ibid.

Når det gjelder εὐαγγελίζομαι, forekommer også det syv ganger i brevet (1,8⁽²⁾.9.11.16.23; 4,13). Det er hovedsakelig brukt spesifikt om å formidle det gode budskapet om Kristus, som Paulus forkynte til hedningene (1,8b.11.16; 4,13). Men vi finner også et eksempel på at Paulus *evangeliserte* τὴν πίστιν (*troen*), som her fungerer som et synonym til innholdet i εὐαγγέλιον om Kristus (1,23). Verbet brukes også et par ganger i sammenheng med å formidle et annet budskap med en tilsvarende betoning som de falske apostlene forkynte (1,8a.9).

3.1.2 Paulus' første brev til tessalonikerne

Paulus bruker εὐαγγέλιον seks ganger i sitt første brev til tessalonikerne (1,5; 2,2.4.8.9; 3,2). Εὐαγγέλιον er her et samlebegrep for budskapet som Paulus og hans medarbeidere forkynte, og det står i en tydelig sammenheng til λαλέω (2,2) og κηρύσσω (2,9).⁵⁴ Han snakker både om *vårt evangelium*, *Guds evangelium* og *Kristi evangelium*. Det er ingenting som tyder på at dette er forskjellige budskap, men tvert imot ett monoteistisk-kristologisk budskap om den sanne Gud og hans Sønn som døde og ble reist opp igjen for å frelse mennesker fra den kommende vreden (se 1,8-10; 4,14).⁵⁵ Det legges også vekt på åndsdimensjonen i εὐαγγέλιον som ikke bare formidles i ord, men også i kraft og Hellig Ånd og stor visshet (1,5).⁵⁶ Dette åndelige budskapet virker frem åndelige frukter som kjærlighet og gode gjerninger i livet til den som tror (1,3f; 2,13). Og den åndelige frukten blir en bekreftelse på utvelgelsen som fant sted første gang personen hørte εὐαγγέλιον, som òg er et Guds kall til frelse (2,12, sml. 2 Tess 2,14).⁵⁷ Jesu gjenkomst er også et veldig sentralt tema som må ses i sammenheng med det εὐαγγέλιον som Paulus hadde forkynt til tessalonikerne (1,10; 2,19; 3,13; 4,14-18; 5,23). Åndens helliggjørende virkning i den troende nå, og håpet om den fullkomne frelse ved Jesu gjenkomst, får frem konseptene «allerede» og «ennå ikke» i εὐαγγέλιον hos Paulus.⁵⁸

Εὐαγγελίζομαι forekommer én gang i brevet (3,6). Timoteus ble sendt til menigheten i Tessalonika for å finne ut hvordan det stod til med deres tro etter at Paulus og medarbeiderne

---

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Det er verdt å legge merke til at ἐν πνεύματι ἀγίῳ (*i Hellig Ånd*) står uten bestemt artikkel, som kan være av stilistiske grunner fordi det er instrumental dativ, men det kan også være fordi Paulus ønsker å vektlegge et teologisk poeng hvor han får frem erfaringsaspektet av å bli fylt med den Hellige Ånd som en viktig del av εὐαγγέλιον. Det er antydninger til et mønster i NT der *den Hellige Ånd* (med bestemt artikkel) betoner objektive attributter og handlinger av personen – et nedover-fokus hvor Gud handler på mennesker, og *Hellig Ånd* (uten bestemt artikkel) betoner den subjektive erfaringen og utrustning med kraften – et oppover-fokus hvor mennesker handler i Gud. J. David Pawson, *The Normal Christian Birth. How to Give New Believers a Proper Start in Life* (London: Hodder and Stoughten, 1997), 320-24.

⁵⁷ Strecker, «εὐαγγέλιον», 72.

⁵⁸ Ibid.

måtte flykte derfra på grunn av forfølgelse (jf. Apg 17,1-10). Når Timoteus så kommer tilbake til Paulus og de andre i følget, kan han *evangelisere* om at tessalonikerne fremdeles holdt fast ved troen og kjærligheten på tross av forfølgelse og trengsler de måtte gjennomgå, og at de fremdeles hadde dem vennlig i minne og lengtet etter å se dem igjen. Dette er virkelig gode nyheter som gir stor trøst til Paulus og medarbeiderne om at deres arbeid ikke var forgjeves (3,5.7). I dette tilfellet brukes altså ordet i en generell forstand om å *bringe et godt budskap*.

3.1.3 Paulus' andre brev til tessalonikerne

I det andre brevet Paulus skriver til menigheten i Tessalonika, finner vi *εὐαγγέλιον* to ganger (1,8; 2,14). Her er ordet knyttet til den endelige dommen som kommer når Jesus returnerer til jorden. Denne forestående dommen bringer rettferdighet over kirkens forfølgere, dem som også var ulydige mot «vår Herre Jesu evangelium» (1,3-10).⁵⁹ De står i kontrast til menigheten som vokser i tro og kjærlighet, og vil vinne herlighet når Herren kommer fordi de trodde vitnesbyrdet fra Paulus og medarbeiderne (1,3.10). De troende er tatt ut til frelse ved helliggjørelse av Ånden og tro på sannheten, som Gud har kalt dem til ved «vårt evangelium» (2,13f). For Paulus er det tydelig at Gud kaller alle mennesker til omvendelse og frelse ved forkynnelsen av *εὐαγγέλιον*, og Guds utvelgelse av dem som tror budskapet blir kjent gjennom et forandret liv i tro og kjærlighet, tross forfølgelse.

3.1.4 Paulus' første brev til korinterne

I det første brevet til menigheten i Korint, bruker Paulus *εὐαγγέλιον* åtte ganger (4,15; 9,12 .14⁽²⁾.18⁽²⁾.23; 15,1). Her er det hver gang spesifikt tale om det gode budskapet om Kristus som Paulus forkynte. Foruten 15,1, som vil bli gjennomgått i større detalj i neste del (3.2.1), blir *εὐαγγέλιον* ellers brukt som et underordnet element i argumentasjon for etiske formaninger til menigheten i brevet.⁶⁰ I kontrast til de mange oppblåste lærerne i Korint viser Paulus dem at han heller er blitt som en far i Kristus Jesus for dem ved at de mottok evangeliet (4,15). Og av den grunn ber han dem om å høre på det han formaner dem om. Paulus ble deres far διὰ τοῦ εὐαγγελίου (gjennom evangeliet). Paulus så altså på *εὐαγγέλιον* som det sentrale utgangspunktet for de troendes liv. Og siden han var den som forkynte dem det gode budskapet, ble han deres far i troen. Litt lenger ut i brevet taler Paulus om hvordan han har avstått fra å kreve noen lønn fra korinterne for ikke å skulle skape noen hindring for Kristi evangelium, selv om han egentlig var berettiget til å gjøre det (9,12ff). Slik forsvarer han også sin troverdighet og integritet som apostel (9,1ff) ved at han ikke benytter seg av sin

---

⁵⁹ Ibid., 73.

⁶⁰ Ibid.

frihet, men gjør alt for evangeliets skyld (9,23). Det ligger i budskapetets natur at det blir mottatt uforskyldt og gis videre uforskyldt (jf. 9,14, sml. Matt 10,8-10) og det har et moralsk imperativ som Paulus nettopp ønsker å underbygge med sin livsførsel mot korinterne.

Verbet *εὐαγγελίζομαι* er brukt seks ganger i brevet (1,17; 9,16⁽²⁾.18; 15,1.2). Første gang er det i kontekst av en formaning om at korinterne må komme til enighet og ikke splitte fellesskapet ved å danne partier (1,10ff). Han minner dem om at det bare er Jesus Kristus det handler om, og at Paulus ble sendt av Kristus hovedsakelig for å *forkynne godt budskap*. Paulus legger også til at budskapet ikke ble fremført med visdoms ord for at Kristi kors ikke skulle tømmes for kraft (1,17).⁶¹ Her handler altså *εὐαγγελίζομαι* om å forkynne budskapet om Kristus, med korshendelsen som en sentral del. De tre neste forekomstene kommer i kapittel ni, som vi allerede har vært innom, med Paulus' argumentasjon for sin integritet som apostel og hans avkall på frihet. Også her sikter *εὐαγγελίζομαι* til tjenesten med å proklamere budskapet om Kristus. Tanken om belønning til den som bringer gode nyheter, som vi finner i GT (se avsnitt 2.1, jf. 2 Sam 4,10), var også kjent for Paulus. Men han er blitt betrodd å forvalte Kristi evangelium slik at han ikke gjør det av fri vilje, men som en nødvendighet (9,16ff). For Paulus er det å forkynne det gode budskapet så mye større enn noen form for belønning han måtte ha krav på av budskapetets mottakere. Til sist finner vi *εὐαγγελίζομαι* to ganger i begynnelsen av Paulus' utleggelse om oppstandelsen (15,1f). Nok en gang er verbet brukt om å forkynne budskapet om Kristus. Disse to versene inngår i detaljeksegesen (3.2.1) og vil derfor bli gjennomgått mer utfyllende der.

3.1.5 Paulus' andre brev til korinterne

Det andre brevet til korinterne har, i likhet med det første brevet, åtte forekomster av *εὐαγγέλιον* (2,12; 4,3.4; 8,18; 9,13; 10,14; 11,4.7). Også i dette brevet refererer ordet utelukkende til det gode budskapet om Kristus.⁶² *Εὐαγγέλιον* er et budskap som driver til misjon og man kan bli kalt av Gud til å være i tjeneste for *εὐαγγέλιον*. Det hører også med at en slik tjeneste gjerne anerkjennes av menighetene. Paulus bruker både sitt eget og sine medarbeideres liv som eksempler på dette i brevet (2,12; 8,18; 10,14). Fordi *εὐαγγέλιον* blir proklamert, skjer det en eskatologisk aksept av dem som tror budskapet, og en avvisning av

---

⁶¹ Med visdoms ord (*ἐν σοφίᾳ λόγου*) menes retorisk talekunst, som var høyt ansett i gresk-romersk kultur. Det var vanlig at retorikere reiste rundt til store byer som Korint, for å underholde og undervise ved bruk av sine imponerende evner til å tale. Paulus' budskap var langt fra denne standarden, men nettopp derfor ble budskapetets kraft enda mer oppsiktsvekkende. For Gud virket ved Paulus' ord slik at tilhørerne kom til tro, fikk et nytt hjerte og et forandret liv på tross av den enkle formidlingen. Frank S. Thielman, fotnote til 1 Kor 1,17b i *ESV Study Bible*, 2193.

⁶² Strecker, «εὐαγγέλιον», 72.

dem som ikke gjør det.⁶³ Paulus forstår det slik at εὐαγγέλιον kaster et lys på Kristi herlighet, som er Guds bilde. Men denne verdens gud forblinder de vantros sinn, og derfor er det noen som ikke kan se dette lyset fra εὐαγγέλιον. Og dermed forblir de i sin stilling som fortapte (οἱ ἀπολλύμενοι, *de som ødelegges*) (4,3f). I kontrast til de vantro og fortapte viser Paulus til at generøsitet og nestekjærlighet er en frukt av å underlegge seg bekjennelsen til τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ (*Kristi evangelium*), og han oppfordrer derfor korinterne til å være tro mot dette (9,13). Dette skrives i forbindelse med pengeinnsamlingen til de trengende i Jerusalem-menigheten. Innsamlingen var et praktisk uttrykk for hvilken effekt εὐαγγέλιον hadde hatt på mennesker, som for øvrig også førte til at andre igjen priste Gud for hans nådeverk i menigheten (9,12ff). For Paulus er hensikten til εὐαγγέλιον dypst sett å føre mennesker til en ren hengivenhet til Jesus Kristus (11,2ff). Dette budskapet er nært knyttet til både hva som forkynnes om Jesus og hvilken ånd som blir meddelt av dem som forkynner (11,4).⁶⁴ Og akkurat som i 1 Kor 9,1ff, hvor Paulus forsvarer sitt apostelembete og integriteten i εὐαγγέλιον med å vise til eget liv, bruker han det samme argumentet i dette brevet når han skriver at han ydmyket seg selv ved å forkynne dem εὐαγγέλιον uten å kreve noen form for godtgjørelse (11,7).⁶⁵ Slik brakte Paulus det gode budskapet om Kristus til Korint, ikke bare i ord men også i handling.

Det er også to forekomster av εὐαγγελίζομαι (10,16; 11,7). Begge gangene står verbet i nær kontekst til εὐαγγέλιον, som allerede er kommentert i det foregående avsnittet (henholdsvis 10,14 og 11,7). Ordet har her en aktiv og progressiv betydning i at det viser til handlingen med å forkynne εὐαγγέλιον for dem som ikke har hørt det før, både i Korint og videre utover byens grenser.

3.1.6 Paulus' brev til romerne

I brevet til romerne, finner vi εὐαγγέλιον ni ganger (1,1.9.16; 2,16; 10,16; 11,28; 15,16.19; 16,25). Forekomsten i 10,16 vil bli gitt en grundigere gjennomgang i detaljeksegesen (punkt 3.2.2). I brevet til romerne gjør Paulus det klart fra første linje at han forkynner εὐαγγέλιον

---

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Paulus retter sterk kritikk mot noen han ironisk kaller «superapostler» fordi de forkynte en annen Jesus (i stedet for den Jesus som Paulus forkynte), hadde en annen ånd (ikke Den Hellige Ånd, men en falsk eller demonisk ånd), og frembar et annet εὐαγγέλιον (ikke budskapet om frelse ved troen på Kristus alene). De kan muligens ha lovet korinterne god helse og velstand, men ingen lidelse, i motsetning til Paulus' budskap og erfaring som han blant annet nevner i 2 Kor 4,5; 5,14f.18f. Scott J. Hafemann, fotnote til 2 Kor 11,4 i *ESV Study Bible*, 2236.

⁶⁵ I tillegg til den fysiske bestrebelsen med å forsørge seg selv som teltmaker i Korint, fikk Paulus også kjenne på sosial nedverdiggelse som overklassen hadde til fysiske arbeidere. Hafemann, fotnote til 2 Kor 11,7 i *ESV Study Bible*, 2236.

θεοῦ (*Guds evangelium*), som er bevitnet av profetene i Skriften og omhandler Jesus Kristus – Davids sønn (Messiasskikkelsen, jf. 2 Sam 7,12ff; Jes 11,1) etter kjødet og Guds veldige Sønn etter hellighets ånd ved oppstandelsen fra de døde (1,1ff). Paulus' tjeneste for Gud er grunnlagt i evangeliet om hans Sønn (1,9). Han bygger videre på tanken fra Galaterbrevet om εὐαγγέλιον, som på den ene siden er Paulus' proklamasjon eller det kristne budskapet generelt (1,9; 10,16; 11,28; 15,19; 16,25), og på den andre siden budskapet om rettferdiggjørelsen, som bygger på forkynnelsen om Kristus (1,3f, sml. 15,19; 1,16f).⁶⁶ Det er her vi finner hovedgrunnlaget for den vanligste oppfatningen blant dagens kristne vedrørende Paulus' proklamasjon – at εὐαγγέλιον er δύναμις (kraft) som gjennom Guds rettferdighet blir til frelse for hver den som tror (1,16f).⁶⁷ Men rettferdiggjørelsen er ikke det eneste temaet i εὐαγγέλιον. For erklæringen om at Gud en dag skal dømme alle menneskers gjerninger ved Jesus Kristus, hører også med til budskapet som Paulus bringer (2,16, sml. Apg 17,31; 1 Kor 4,5; 2 Kor 5,10). Og selv om man ikke kan si med sikkerhet om de etiske retningslinjene som Paulus gir, også hører med til εὐαγγέλιον, er det tydelig at Kristus-hendelsen både er et «indikativ» og et «imperativ» som er normgivende for kirkens levesett, slik Paulus ser det (15,16, sml. Gal 2,14; 5,24f; Fil 1,27).⁶⁸ Paulus ville føre folkeslagene til lydighet (tro til Gud) ved εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ (*Kristi evangelium*), som innebefatter både ord og gjerning i form av «tegn og underes kraft og Guds Ånds kraft» (15,18ff). «Ved tegn og underes kraft» (ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων) er en referanse til miraklene som fulgte Paulus' forkynnelse av εὐαγγέλιον. Disse var tegn som vitnet om budskapets guddommelige opphav, og samtidig var et tydelig uttrykk for Guds nåde og kjærlighet til mennesker.⁶⁹

I tillegg til de ni tilfellene av εὐαγγέλιον står verbet εὐαγγελίζομαι tre steder (1,15; 10,15; 15,20). Forekomsten i 10,15 er en del av detaljeksegesen (3.2.2) og blir derfor gjennomgått der. Paulus skriver at han ivrer etter omsider å komme til Roma for å forkynne evangeliet også til dem (1,15). For, som han skriver rett i forkant, han lengter etter å se dem, slik at han kan dele en åndelig gave med dem for at de kan styrke hverandre i den felles troen (1,11f). For Paulus handler ikke εὐαγγελίζομαι kun om et kall til frelse for dem som ikke har hørt εὐαγγέλιον før, men det innebærer også å kalle den allerede troende til en kontinuerlig vandring i troen (6,4; 8,4, sml. 2 Kor 5,17; Gal 5,6).⁷⁰ Likevel la Paulus mest vekt på i sin tjeneste å bringe εὐαγγέλιον til nye steder, for å på den måten blant annet oppfylle profetien i

⁶⁶ Streckler, «εὐαγγέλιον», 72.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Thomas R. Schreiner, fotnote til Rom 15,19 i *ESV Study Bible*, 2183.

⁷⁰ Ibid., fotnote til Rom 1,15 i *ESV Study Bible*, 2158.

Jes 52,15 (15,20f).⁷¹ Ut ifra det Paulus skriver om εὐαγγελίζομαι her, kan vi også se at et av kjennetegnene på om εὐαγγέλιον har fått rotfeste på et sted, er at Kristus blir påkalt.

3.1.7 Paulus' brev til filipperne

Det er ni forekomster av εὐαγγέλιον i Paulus' brev til menigheten i Filippi (1,5.7.12.16.27⁽²⁾; 2,22; 4,3.15). Bruken av ordet i dette brevet indikerer at Paulus hadde et nokså omfattende syn på εὐαγγέλιον som begrep.⁷² Brevet til filipperne er et av de senere brevene som Paulus skrev under et av fengselsoppholdene sine (muligens i Roma⁷³), og det virker som εὐαγγέλιον på dette tidspunktet hadde blitt et vel etablert begrep i menigheten. Paulus og menigheten har κοινωμία (*felleskap, partnerskap*) i εὐαγγέλιον (1,5). Ordet κοινωμία er et mye sterkere ord enn vårt ord for fellesskap i dag. Det handler om et nært fellesskap med felles interesse og del i hverandres goder og onder, som for eksempel i et ekteskap.⁷⁴ Dette fellesskapet i εὐαγγέλιον er en gjerning som blir initiert og opprettholdes av Gud, og er blant annet knyttet til å ha del i nåden og troen på Kristus som gir håp om oppstandelsen fra de døde på Kristi dag (1,6-11, sml. 3,11). Κοινωμία i εὐαγγέλιον handler også om stå i tjeneste for εὐαγγέλιον i form av misjonsvirksomhet (2,22; 4,3.15). Εὐαγγέλιον tolkes i dette brevet hovedsakelig gjennom Paulus' situasjon i fengselet (1,7.16).⁷⁵ Det er på grunn av εὐαγγέλιον at Paulus sitter fengslet (sml. Apg 23,6). Det at Paulus ble satt i fengsel, tjente til fremgang for εὐαγγέλιον ettersom det ble tydelig for de fleste av de troende at han var uskyldig og likevel led urettmessig for evangeliets skyld (1,12ff). Dette styrket deres tro på at budskapet faktisk var sant og verdt å forsvare for enhver pris. I tillegg blir εὐαγγέλιον også i dette brevet et normgivende utgangspunkt for kirkens levesett i form av et tjenende liv i kjærlighet (1,27f, sml. 2,5-16). Den gjerningen som Gud har gjort i den troende, skal arbeides *ut* i den troende. Og arbeidet som gjøres i tjeneste for εὐαγγέλιον, har til hensikt å forandre menneskers liv til å være Guds ulastelige barn og lys i verden etter Kristi forbilde, frem til Kristi dag. Vi finner her både et presentisk og et eskatologisk perspektiv i εὐαγγέλιον, hvis endemål er den troendes frelse, som er fra Gud.

---

⁷¹ Ibid., fotnote til Rom 15,20-21 i *ESV Study Bible*, 2183.

⁷² Strecker, «εὐαγγέλιον», 72.

⁷³ Det er ulike teorier om hvilket av fengselsoppholdene Paulus skrev brevet til filipperne fra. Majoriteten av bibelforskere holder det første fengselsoppholdet i Roma (Apg 28,16ff) for å være opphavssted. Både eksternt og internt i brevet er det flere ting som peker i retning av dette. Porter, *The Apostle Paul: His Life, Thought and Letters*, 62-3, 347-48.

⁷⁴ BDAG, s.v. κοινωμία.

⁷⁵ Strecker, «εὐαγγέλιον», 72.

3.1.8 Paulus' brev til kolosserne

I brevet til kolosserne finner vi εὐαγγέλιον nevnt to ganger (1,5.23). I flere av brevene skriver Paulus om de tre kristne dydene πίστις, ἐλπίς og ἀγάπη (tro, håp og kjærlighet) (Rom 5,1-5; 1 Kor 13,13; Gal 5,5f; Ef 4,2-5; 1 Tess 1,3; 5,8), og i brevet til kolosserne er troen og kjærligheten bygd på håpet – et sikkert og objektivt håp som er reservert i himmelen for de troende (1,4f, sml. 3,4).⁷⁶ Og dette håpet, skriver Paulus, har de hørt ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελίου (*i evangeliets sannhets ord*). Ved forkynnelsen av εὐαγγέλιον har de lært å kjenne Guds nåde i sannhet (1,6). Og det er at de som før var Guds fiender i sinnelag og onde gjerninger, ble forlikt med Gud i Kristi død på korset slik at de kunne bli fremstilt for Guds ansikt, hellige og uten feil og uten skyld (1,20-22). Og enda en gang understreker Paulus at det er εὐαγγέλιον som gir håp om dette, og derfor må de holde fast ved troen på det de har hørt, og ikke la noen forkludre budskapet for dem (1,23). Paulus gjør det klart at håpet i εὐαγγέλιον, sammen med troen, er noen av de helt grunnleggende byggesteinene som kirken er bygd på.⁷⁷

I tillegg til de to stedene εὐαγγέλιον nevnes eksplisitt i brevet, kommer innholdet i budskapet også implisitt frem flere steder. Et tilsvarende begrep som Paulus ofte bruker i brevet, er Guds og Kristi μυστήριον (hemmelighet) (1,26.27; 2,2; 4,3). Det er denne hemmeligheten Paulus forkynner, og det er også for denne hemmelighetens skyld han sitter fengslet (4,3, sml. Fil 1,12f). Og hemmeligheten er Kristus iblant dem, håpet om herlighet. Det er Kristus som forkynnes, og det er *i Kristus* at hvert menneske kan bli fremstilt fullkomment (1,26ff). Kristus er det absolutte sentrum av budskapet, og den rette responsen på budskapet som forkynnes, er å ta imot Kristus som den eneste Herre (2,2-7, sml. 1 Kor 12,3; Ef 4,5; Apg 17,6f).

3.1.9 Paulus' brev til Filemon

Det er én forekomst av εὐαγγέλιον i Paulus' brev til Filemon (13). Ordet brukes her på samme måte som vi finner det i brevet til menigheten i Filippi, hvor εὐαγγέλιον tolkes i lys av Paulus' fengsling (se 3.1.7). På grunn av εὐαγγέλιον opprettes et partnerfellesskap mellom Paulus og menigheten som består i å tjene hverandre, her med en særlig vektlegging på partnerfellesskapet mellom Paulus og Filemon.⁷⁸ Selv om dette er et veldig kort brev i NTs sammenheng, og med et svært jordnært og praktisk formål, kommuniserer samtidig brevet i

---

⁷⁶ Clinton E. Arnold, fotnote til Kol 1,4.5 i *ESV Study Bible*, 2293.

⁷⁷ Strecker, «εὐαγγέλιον», 72.

⁷⁸ Ibid.

sin helhet εὐαγγέλιον på en sterk og tydelig måte. Paulus skriver at Onesimus tidligere var unyttig for sin herre, men etter å ha kommet til tro på Kristus, er han blitt nyttig både for Filemon og for Paulus (10f).⁷⁹ Det sentrale temaet i brevet er nettopp at εὐαγγέλιον har kraft til å forvandle menneskers liv på en slik måte at det fører til forsoning, både overfor Gud og i relasjonen til andre mennesker.⁸⁰

3.1.10 Paulus' brev til efeserne

I brevet til efeserne forekommer εὐαγγέλιον fire steder (1,13; 3,6; 6,15.19). Dette brevet er antagelig det nærmeste vi kommer en intendert, helhetlig fremstilling av Paulus' teologi og lære.⁸¹ Εὐαγγέλιον er budskapet om frelse, også for hedninger, som ved troen på Kristus blir forseglet med Den Hellige Ånd, som er ἀρραβών (*pant*) på arven (1,13f). Ordet ἀρραβών ble vanligvis brukt om en første nedbetaling på noe som signaliserte at en kontrakt var gyldig, og det var et løfte om at resten av betalingen kom senere.⁸² Mottakelsen av Den Hellige Ånd er begynnelsen og forsikringen (håpet) på arven (det er forløsningen fra Gud) som er lovet i proklamasjonen av εὐαγγέλιον (sml. Kol 1,5).⁸³ Korresponderende med brevet til kolosserne forstås εὐαγγέλιον her som Kristi hemmelighet forkynt til alle folkeslag (sml. Kol 1,23ff) – at hedningene, *i Kristus*, er blitt medarvinger og har del i løftet ved εὐαγγέλιον (3,4ff).⁸⁴ Mot slutten av brevet gir Paulus noen oppmuntrende formaninger til menigheten for å hjelpe dem i den åndelige kampen som alle troende står overfor (6,10-20). En av nøklene til å stå seirende i denne kampen er å være ombundet på føttene med beredskapen til fredens evangelium (6,15). Her alluderer Paulus til Jesaja 52,7, hvor proklamasjonen av εὐαγγέλιον er med på å realisere budskapet (se avsnitt 2.1 ovenfor). Det er Paulus' tanke at enhver troende skal ta del i dette.⁸⁵ Han ber også om forbønn for seg selv – at han må bli gitt ord når han åpner sin munn, så han med frimodighet kan åpenbare τὸ μυστήριον τοῦ εὐαγγελίου (*evangeliets hemmelighet*), som er det samme som Kristi hemmelighet (6,19, sml. Kol 4,3).⁸⁶

---

⁷⁹ Paulus gjør egentlig et ordspill her, ettersom navnet Onesimus betyr «nyttig» på gresk. BDAG, s.v. Ὀνήσιμος.

⁸⁰ Clinton E. Arnold, «Introduction to Philemon», i *ESV Study Bible*, 2353-54.

⁸¹ Det er flere teorier blant bibelforskere vedrørende forfatterskap, adressat og hensikt med efeserbrevet. Dette brevet adresserer ikke en spesifikk situasjon eller utfordring og har heller ikke et veldig personlig preg over seg, til forskjell fra de andre brevene i Corpus Paulinum. En mulig teori er derfor at Paulus skrev dette brevet som et generelt brev til flere menigheter i Asia, hvor Efesos var et naturlig sentrum, for å rydde opp i vranglære som sirkulerte rundt i området og gi en kortfattet gjennomgang av troen på Kristus med tanke på både lære og liv. Porter, *The Apostle Paul: His Life, Thought and Letters*, 384, 395-98.

⁸² BDAG, s.v. ἀρραβών.

⁸³ Strecker, «εὐαγγέλιον», 72.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid., 73.

⁸⁶ Ibid.

I tillegg finner vi verbet εὐαγγελίζομαι to steder i brevet (2,17; 3,8). Kristus er den som brakte godt budskap om fred til både hedninger og jøder, også dette sett i lys av Jesajas profetier (2,17, sml. Jes 57,19). Denne freden finnes i Kristus fordi han forlikte hele verden med Gud ved sitt eget offer på korset (2,11ff). Her er enda et eksempel på tvetydigheten med tanke på subjekts- og objektsforholdet til εὐαγγέλιον – Kristus er bærer av budskapet, og samtidig er han også budskapets innhold. Paulus ser det som en stor nåde at han er blitt gitt å bringe det gode budskapet til folkeslagene, som handler om Kristi uransakelige rikdom (3,8). Utover den umiddelbare virkningen av evangelisering, som er et nytt liv i Kristus for dem som tror budskapet, finnes det også et større perspektiv som Paulus løfter frem her. For gjennom menigheten, som er et resultat av Guds verk (jf. 2,10), gjøres det også kjent for åndsmaktene hvor mangfoldig Guds visdom er (3,9ff).

3.1.11 Paulus' første brev til Timoteus

I det første brevet til Timoteus bruker Paulus ordet εὐαγγέλιον én gang i åpningen av brevet (1,11). Her er τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ μακαρίου θεοῦ (*det gode budskapet om den salige Guds herlighet*) forstått som sammenfatningen av den sunne læren som er blitt betrodd til Paulus (1,10f). Vektleggingen av Guds δόξα (*herlighet*) som budskapets innhold videreføres fra noen av de tidligere brevene hans (sml. 2 Kor 4,4-6; Kol 1,27).⁸⁷ Εὐαγγέλιον står i en klar motsetning til den falske læren, som er en av hovedgrunnene til at Paulus skrev dette brevet.⁸⁸ Ulike lærer resulterer i ulike former for livsførsel. Paulus lister først opp uttrykk for den falske læren (1,3-10), for deretter å bruke sitt eget liv som eksempel på læren i εὐαγγέλιον (1,12-17). Et annet ord Paulus bruker for å sammenfatte den kristne læren, er ἡ πίστις (*troen*), som noen allerede har lidd skipbrudd på fordi de fornektet troen ved sin livsførsel (1,19f). Gjennom hele brevet adresserer Paulus en kristen livsførsel i ulike sammenhenger, fundamentert på εὐαγγέλιον.⁸⁹

3.1.12 Paulus' andre brev til Timoteus

I det andre brevet til Timoteus finner vi εὐαγγέλιον tre steder (1,8.10; 2,8). Paulus fortsetter å bruke εὐαγγέλιον som et sammenfattende begrep for troens innhold, som er «de sunne ord» som Timoteus har hørt av ham (1,13, sml. 1 Tim 1,10f). Det er særlig perspektivet på å holde ut i lidelse for evangeliets skyld og kjempe troens strid som er fremtredende i dette brevet (4,7).⁹⁰ Εὐαγγέλιον er vitnesbyrdet om Herren og Guds kraft til å holde ut i lidelse (1,8, sml.

---

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ray Van Neste, «Introduction to 1 Timothy», i *ESV Study Bible*, 2322.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ray Van Neste, «Introduction to 2 Timothy», i *ESV Study Bible*, 2335.

Rom 1,16). Og Herrens vitnesbyrd er at han har frelst og kalt de troende etter sin egen plan og nåde som gis i Kristus Jesus, og ved Kristi åpenbarelse har han tilintetgjort døden og åpnet for liv og uforgjengelighet ved εὐαγγέλιον (1,9f). Perspektivet med å holde ut i lidelse for evangeliets skyld roffestes i forkynnelsen om Kristus (2,3.8f).⁹¹ Paulus oppsummerer sitt εὐαγγέλιον i en kristologisk trestegsformulering som vi finner igjen i åpningen av Romerbrevet (2,8, sml. Rom 1,3f).⁹² Kristi oppstandelse fra de døde er vitnesbyrdet som gir håp for den troende om herligheten som følger etter lidelse (2,10ff). Gjennom lidelsen baserer den troende ikke sitt håp på sin egen rettferdighet eller kraft, men på det Gud alene har gjort i Kristus.

3.2 Detaljeksegese

Vi har nå gått gjennom bruken av substantivet εὐαγγέλιον og verbet εὐαγγελίζομαι i generelle trekk i Corpus Paulinum. I denne neste delen skal vi gjøre et dypdykk i to sentrale tekstavsnitt fra henholdsvis Første korinterbrev og Romerbrevet for å få en enda bedre forståelse for hva Paulus tenker om εὐαγγέλιον.

3.2.1 Detaljeksegese av 1 Kor 15,1-11

1. TEKSTEN

1.1 Tekstkritikk

I det tekstkritiske apparatet til NA28 finner vi bemerkninger på enkelte variasjoner i skrivemåte av det samme ordet, erstatning for enkelte ord, ordtillegg og ord som unnlates i noen manuskripter.⁹³ Apparatet refererer til flere manuskripter. Av omfangsmessige hensyn har jeg valgt å kun nevne de aller viktigste eksemplarene av papyri, majuskler og minuskler.⁹⁴

- I stedet for å skrive εἰ κατέχετε (*hvis dere holder fast*) i v. 2, finner vi varianten οφείλετε κατεχειν (*dere skylder å holde fast*) i D06 og noen andre mindre signifikante manuskripter. Disse tekstvitnene fører ikke en sterk nok bevisbyrde til å tro at οφείλετε κατεχειν er den originale lesemåten, men trolig heller en redigering (ev. tolkning) i senere tid.

---

⁹¹ Strecker, «εὐαγγέλιον», 73.

⁹² Ibid.

⁹³ Eberhard Nestle og Erwin Nestle, *Nestle-Aland: NTG Apparatus Criticus*, red. Barbara Aland et al., 28th Revised Edition (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012), 548.

⁹⁴ De viktigste NT-manuskriptene som er nevnt her, baserer seg på en oversikt som er hentet fra et notat av Tommy Wassermann (professor i Bibelvitenskap ved Ansgar Teologiske Høgskole) *Basics of New Testament Textual Criticism*, ver. 1.1, 1-2, fra en forelesning, februar, 2019 ved VID Stavanger.

- I v. 5 er εἶτα (*deretter*) erstattet med ἐπειτα (*deretter*) i majuskler som $\aleph^{*01}$ og A02, og i minuskler som 33 og 81. Samme alternative lese måte forekommer igjen i v. 7, hvor det i tillegg til de ovenfor nevnte støttes av viktige manuskripter som $\aleph^{46}$ og 1739. Lesemåten som presenteres i teksten til NA28 baseres i v. 5 blant annet på $\aleph^{46}$, B03, D06 og 1739, og i v. 7 på tekster som $\aleph^{201}$, B03 og D06. Det er altså sterke tekstvitner på begge sider. Siden ἐπειτα brukes to ganger til i vv. 6-7, kan det tyde på at avskriverne som bruker ἐπειτα, forsøker å harmonisere teksten. I og for seg har εἶτα og ἐπειτα samme betydning, så det spiller liten rolle innholdsmessig hvilken av lese måtene som er original, men mest sannsynlig gjør redaktørene av NA28 riktig å la εἶτα stå i vv. 5 og 7.
- I slutten av v. 5 har D06 og enkelte andre manuskripter skrevet ἐνδεκα (*elleve*). Andre tekstvitner, som er så overlegne i troverdighet at de ikke engang nevnes i apparatet, skriver δώδεκα (*tolv*). Det er derfor etter all sannsynlighet det siste alternativet som er den riktige lese måten. Forekomstene av ἐνδεκα kan forklares med at noen sannsynligvis har «rettet» på teksten i senere tid, siden det faktiske antallet på apostlene var elleve ved tidspunktet da Jesus viste seg for dem.
- I slutten av v. 6 hvor det i NA28 står τινὲς δὲ ἐκοιμήθησαν (*men noen sovnet inn*) har noen manuskripter også med καὶ (*og, også*), slik at det i stedet står «men også noen sovnet inn». Blant manuskriptene som støtter opp om dette er $\aleph^{201}$, A^c02, D²06, 33, og 81. Av tekstvitnene som ikke har med καὶ, bør nevnes $\aleph^{46}$, $\aleph^{*01}$, A^{*vid}02, B03, D^{*}06 og 1739. Det ser ut som καὶ kan ha blitt redigert inn i ettertid for å få bedre flyt i setningen. Det er tilsynelatende ingen gode grunner for å skulle ta vekk ordet, hvis det stod der utgangspunktet. Ut fra prinsippet om å foretrekke den vanskeligste lesningen og med hensyn til tekstvitnene, bør καὶ derfor ikke inkluderes i teksten.
- I v. 10 finnes det flere alternative formuleringer til hvordan Guds nåde har virket i Paulus. NA28 gjengir teksten οὐ κενὴ ἐγενήθη (*ble ikke tom*). $\aleph^{46}$ har en nesten identisk variant med κενὴ οὐκ ἐγενεθη (*ble ikke tom*). D^{*}06 og noen få andre manuskripter har πτωχὴ οὐκ ἐγενηθη (*ble ikke fattig*). Det finnes også noen eksemplarer som har πτωχὴ οὐ γεγονεν (*har ikke blitt fattig*). Siden positivt apparatus som er i favør av det første alternativet unnlates av redaktørene i NA28, er bevisbyrden så god at dette etter all bedømmelse er det riktige alternativet.
- Det forekommer enda en tekstkritisk utfordring i slutten av v. 10 hvor den bestemte artikkelen ἡ (*den*, referanse til ἡ χάρις, nåden) mangler før σὺν ἐμοί (*med meg*) i manuskripter som $\aleph^{*01}$, B03, D^{*}06 og 1739. Blant manuskriptene som inkluderer ἡ, er

Ɱ⁴⁶, Ɱ²⁰¹, A02, D¹⁰⁶, 33, og 81. Siden det er troverdige tekstvitner på begge sider, er det vanskelig å vite om den bestemte artikkelen skal stå der eller ikke. Innholdsmessig er artikkelen grammatisk overflødig og setningens mening, samt det teologiske poenget, forblir omtrent det samme uansett. Med den bestemte artikkelen vil det bare være en enda større vektlegging av Guds nåde som er årsak til Paulus virksomhet. I NA28 er den bestemte artikkelen satt i klammeparantes, som signaliserer at redaktørene tenker dette er en tvilsom del av teksten. Jeg stiller meg også bak vurderingen at den bestemte artikkelen antageligvis ikke skal stå der i utgangspunktet, men er kommet inn i en senere kopiering.

1.2 Oversettelse

¹ Men jeg gjør kjent for dere, brødre og søstre, det gode budskapet som jeg brakte til dere, og som dere mottok, som dere og har stått i, ² som dere også frelses gjennom, det ordet jeg brakte til dere, hvis dere holder fast, så sant dere ikke trodde forgjeves da. ³ For jeg overga til dere som det fremste, det som også jeg mottok: at Kristus døde for våre synder etter Skriftene, ⁴ og at han ble begravet, og at han har blitt oppreist på den tredje dagen etter Skriftene, ⁵ og at han viste seg for Kefas, deretter for de tolv; ⁶ etter det viste han seg for mer enn fem hundre brødre på én gang, hvor de fleste av dem fremdeles lever, men noen sovnet inn; ⁷ etter det viste han seg for Jakob, deretter for alle apostlene; ⁸ og sist av alle, som det premature fosteret, viste han seg også for meg. ⁹ For jeg er den minste blant apostlene, som ikke engang er verdig til å kalles en apostel, fordi jeg forfulgte Guds menighet; ¹⁰ men i Guds nåde er jeg det jeg er, og hans nåde i meg ble ikke forgjeves, men jeg gjorde enda mere innsats enn dem alle, enda ikke jeg, men Guds nåde med meg. ¹¹ Derfor enten det er jeg eller dem, forkynner vi på denne måten, og på denne måten trodde dere.

2. FORTOLKNING

2.1 Innledning

2.1.1 Kontekstavgrensning

2.1.1.1 Nærkontekst

Teksten fra 1 Kor 15,1-11 står som et eget avsnitt og er introduksjonen til en lengre argumentasjonsrekke om Kristi oppstandelse og konsekvensene av denne hendelsen, som inkluderer hele kapittel femten. I avsnittene forut for teksten (kapittel 12-14) har Paulus tatt opp noen utfordringer med korinthernes orden i menigheten, særlig med tanke på forvaltningen av åndelige gaver i gudstjenestefellesskapet. Vi ser dermed et tydelig tematisk skifte i 15,1 hvor han starter med å minne dem om det han tidligere har gjort kjent for dem – εὐαγγέλιον. Han gir en kortfattet utleggelse om hva han og de andre apostlene forkynner, frem til v. 11.

Versene som følger (vv. 12-34) markerer et nytt avsnitt innenfor den større tekstenheten i kapittel femten der Paulus argumenterer retorisk for vissheten om Kristi oppstandelse. Selv om kapittel femten brått introduserer et nytt tema, er det likevel nært knyttet til den foregående delen om menighetsorden og til store deler av brevet i sin helhet.⁹⁵ Mye tyder nemlig på at det hadde oppstått en konflikt mellom noen i korintermenigheten og Paulus om hva det vil si å være πνευματικός (åndelig). Korinterne mente at man ved mottakelse av Ånden, og særlig nådegaven for tungetale, allerede hadde oppnådd den sanne spiritualitet og at kroppen var uviktig. Denne overdrevne åndeliggjøringen førte til umoden oppførsel i menigheten og fornektelse av det kristne håpet om oppstandelsen fra de døde.⁹⁶ Det første blir altså håndtert i kapittel 12-14, mens tekstavsnittet som behandles i denne detaljsekjesen innleder et oppgjør med det siste.

2.1.1.2 Fjernkontekst

Det første brevet til korinterne er et situasjonsbestemt brev som ble skrevet for å veilede menigheten i praktiske, relasjonelle, etiske og åndelige utfordringer.⁹⁷ Det ser ut til å være primært to ting som motiverte Paulus til å skrive dette brevet: en muntlig rapport om tilstanden i korintermenigheten (1,11) og et brev som korinterne selv hadde sendt til Paulus (7,1). Av oversikten nedenfor, som viser en mulig inndeling av brevet, kan vi se at vår tekstenhet plasseres mot slutten av Paulus' svar på korinternes brev (punkt III. F.). Oversikten er hentet fra Gordon D. Fees kommentar til Første korinterbrev i serien *The New International Commentary on the New Testament*.⁹⁸

- I. INNLEDNING (1,1-9)
- II. RESPONS TIL RAPPORTERING OM MENIGHETEN (1,10-6,20)
- III. SVAR PÅ BREVET FRA KORINTERNE (7,1-16,12)
  - A. Om ekteskap og samliv (7,1-40)
  - B. Matoffer til avguder (8,1-11,1)
  - C. Kvinner og menns tilbedelse (11,2-16)
  - D. Misbruken av Herrens nattverd (11,17-34)
  - E. Om Åndens gaver og å være Åndens folk (12,1-14,40)
  - F. De troendes oppstandelse (15,1-58)

---

⁹⁵ Gordon D. Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, 2nd rev. ed. (The New International Commentary on the New Testament) (Grand Rapids, Michigan / Cambridge, U.K.: William B. Eerdmans Publishing Company, 2014), 793-96.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Thielman, «Introduction to 1 Corinthians» i *ESV Study Bible*, 2190.

⁹⁸ Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, viii-xi.

1. Fundamentet – Kristi oppstandelse (15,1-11)

2. Vissheten om oppstandelsen (15,12-34)
3. Oppstandelseslegemet (15,35-49)
4. Vissheten om seier (15,50-58)

G. Om pengeinnsamlingen (16,1-11)

H. Om Apollos' ankomst til Korint (16,12)

IV. KONKLUSJON OG AVSLUTNING (16,13-24)

2.1.2 Oppbygning og form

2.1.2.1 Oppbygning

Avsnittet i 1 Kor 15,1-11 er bygget opp av fire hovedelementer: 1) en innledende del om budskapet som Paulus hadde båret frem for dem, 2) en presentasjon av innholdet i budskapet, bestående av en rekke hendelser rundt Kristi oppstandelse, 3) et forklarende tillegg om Paulus' autentisitet som apostel og bærer av budskapet, og 4) en konkluderende del som svarer til innledningen. Det er en viss symmetri i måten Paulus velger å formulere dette avsnittet på.

1. Innledning til εὐαγγέλιον (vv. 1-2)
2. Budskapet som ble overgitt (vv. 3-8)
  - 2.1. Videreføring av budskapet (3a)
  - 2.2. Fire resitasjoner (vv. 3b-5)
    - 2.2.1. At Kristus døde for våre synder etter Skriftene (v. 3)
    - 2.2.2. At han ble begravet (v. 4a)
    - 2.2.3. At han ble reist opp på den tredje dagen etter Skriftene (v. 4b)
    - 2.2.4. At han ble sett av Kefas og deretter av de tolv (v. 5)
  - 2.3. Flere vitner til den oppstandne Kristus (vv. 6-8)
    - 2.3.1. Deretter ble han sett av mer enn fem hundre brødre samtidig (v. 6)
    - 2.3.2. Deretter av Jakob (v. 7a)
    - 2.3.3. Deretter av alle apostlene (v. 7b)
    - 2.3.4. Og til sist også av Paulus (v. 8)
3. Paulus forsvarer sitt apostelembete (vv. 9-10)
  - 3.1. I seg selv er han ikke verdig til å kalles apostel (v. 9)
  - 3.2. Men i Guds nåde er han blitt virksom (v. 10)
4. Konklusjon (v. 11)

2.1.2.2 Form

Sjangermessig hører denne teksten til det vi kan kalle en argumenterende tekst.

Hovedhensikten med tekstenheten er å motbevise påstanden fra noen i korintermenigheten om at det ikke er noen oppstandelse fra de døde (jf. 15,12). Allerede i første setning starter Paulus å argumentere ved å referere til hvordan korinterne selv responderte da de først hørte budskapet. Gjennom hele kapittelet finner vi eksempler på de retoriske virkemidlene etos, logos og patos. I introduksjonen fra vv. 1-11 er det logos som er mest fremtredende. Det er tydelig at Paulus ønsker å starte argumentasjonen med å bygge troverdighet både til budskapet og til seg selv, i og med at han er den som brakte budskapet. I tillegg er det en svært oppsiktsvekkende struktur i setningene fra vv. 3-8. Fire ganger brukes konjunksjonen ὅτι (at), etterfulgt av fire ganger med adverbet εἶτα/ἔπειτα (deretter). Det gir grunnlag for å tro at Paulus kanskje bruker en tidlig kristen trosbekjennelse her som et ekstra sjangerinnslag i avsnittet.

2.1.3 Bakgrunns- og paralleltekster

2.1.3.1 Tradisjonshistoriske og religionshistoriske bakgrunnstekster

Det er ingen direkte bakgrunnstekster til denne teksten. Likevel er det ingen tvil om at tekstens innhold bygger på andre tidligere tekster. To ganger brukes uttrykket κατὰ τὰς γραφὰς (etter Skriftene), som refererer til tekster fra GT. Det er her trolig ikke ment som en referanse til ett spesifikt skriftsted, men mer som en henvisning til den større sammenhengen i GT som helhet.⁹⁹

2.1.3.2 Parallelttekster i evangeliene og brevlitteraturen

Vi finner heller ingen direkte paralleller i NT. Innholdsmessig er det likevel mange tekststeder som kan relateres til denne teksten. Først kan nevnes de mange skriftstedene knyttet til εὐαγγέλιον i Corpus Paulinum som allerede er tatt med i ordstudien (punkt 3.1). Det er også naturlig å trekke frem totrinnsbekjennelsene i Rom 4,25 og Luk 24,34 til sammenlikning.¹⁰⁰

2.1.4 Historisk kontekst

2.1.4.1 Den historiske konteksten for Første korinterbrev

Korint på nytestamentlig tid var en flerkulturell by med alle samfunnsklasser representert. Byen lå strategisk til på landbroen mellom Peloponnes-halvøya og det greske fastlandet, med to tilhørende havnebyer, Kenkreæ og Lekaio, og byen var derfor et naturlig senter for handel

---

⁹⁹ Ibid., 804.

¹⁰⁰ Stuhlmacher, *Biblical Theology of the New Testament*, 194.

og reisevirksomhet. Dette førte til stor økonomisk vekst og folk kom tilflyttende både fra øst og vest for å søke lykken der. I tillegg var byen rik på kultur og religioner. De istmiske lekene, som var rangert like etter de olympiske, ble avholdt her, og det var flere steder i byen dedikert til tilbedelse av guder innenfor både romersk og hellenistisk religion. Korint hadde også rykte på seg for å være en promiskuøs by. Alt dette kan antyde at Korint var å sammenligne med New York, Los Angeles og Las Vegas på en gang.¹⁰¹

Da Paulus ankom Korint (Apg 18,1-18) slo han seg sammen med Priskilla og Akvilas, to jøder fra Roma som hadde samme yrke som Paulus, og han tilbrakte hver sabbat i synagogen til å tale med både jøder og grekere om at Jesus var Kristus. Etter at Silas og Timoteus kom, kunne Paulus vie hele sin tid til forkynnelsen. Da jødene gikk imot budskapet vendte Paulus seg til hedningene, og mange av dem kom til tro. Ut ifra bildet som dannes av Første korinterbrev, virker det som majoriteten i menigheten var hedninger fra de lavere samfunnsklassene, men det var også noen få velstående familier, samt en mindre gruppe jøder der.¹⁰² Paulus ble i Korint i halvannet år til og lærte dem Guds ord før han dro tilbake til Antiokia i Syria (ca. 51-52 e.Kr.).¹⁰³ Et par år senere, da Paulus mest sannsynlig befant seg i Efesos, skrev han et brev til menigheten som omtales i 1 Kor 5,9-11. Vi vet ikke eksakt hva som stod i dette brevet, men det omhandlet i hvert fall temaene seksuell umoral og avgudsdyrkelse. Det er tydelig at korinterne misforstod, eller kanskje til og med neglisjerte brevet fra Paulus.¹⁰⁴ Menigheten i Korint sendte så et brev tilbake til Paulus som antageligvis var en respons på det første brevet. Her kom det frem at det rådet stor teologisk forvirring i menigheten angående ekteskap, skilsmisse, involvering i hedenske religioner, orden innad i gudstjenefellesskapet, og den fysiske oppstandelsen av de troende (7,1; 8,1; 12,1; 15,12.35).¹⁰⁵ Sammen med en muntlig rapport fra Kloes folk om indre splid, seksuell umoral, og arrogante holdninger (1,10; 5,1; 11,18), ble dette bakteppet for brevet som i NT-kanon har fått navnet Første korinterbrev.¹⁰⁶

---

¹⁰¹ Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, 1-3.

¹⁰² Ibid., 4.

¹⁰³ Dette er en av få sikre dateringer i NT, basert på det arkeologiske funnet av Delfi-innskripsjonen, også kalt Gallio-innskripsjonen, som bekrefter at Gallio var prokonsul i Akaia i 51-52 e.Kr. Dette kombinert med referansen i Apg 18,12 gjør at Paulus sitt opphold i Korint kan tidfestet ganske nøyaktig. De fleste andre dateringene til Paulus' liv tar utgangspunkt i denne dateringen. Ibid., 5.

¹⁰⁴ Ibid., 7.

¹⁰⁵ Thielman, «Introduction to 1 Corinthians» i *ESV Study Bible*, 2188.

¹⁰⁶ Ibid., 2187-88.

Det kan også virke som det hadde utviklet seg en mistillit til Paulus' autoritet i korintermenigheten. «Noen av dem»¹⁰⁷, som påvirket resten av menigheten, sådde tvil om at Paulus var πνευματικός (*åndelig*). I brevet tar Paulus blant annet et oppgjør med σοφία (*visdom*) og γνῶσις (*kunnskap*), to begreper som korinterne tillia stor vekt. Det ser nemlig ut som de kan ha tenkt at mottakelse av Ånden (gjærne med tungetale som tegn) åpnet veien til visdom og kunnskap som var «over» det materielle og kroppslige. Deltakelse i sakramentene fikk også en mystisk eller magisk dimensjon over seg, slik at det man gjorde med kroppen hadde liten eller ingen innvirkning på ens sanne åndelighet. Det ble en slags dualisme med utspring fra den hellenistiske kulturen som de blandet med den kristne læren. De hadde en overrealisert og åndeliggjort eskatologi hvor Åndens komme ble tolket som endemålet, og de hadde nådd en himmelsk tilstand som overgikk dette livet.¹⁰⁸ De tenkte også at Paulus' enkle forkynnelse om Kristus og korset bare var «melk» (3,1), sammenlignet med deres innsikt i σοφία.¹⁰⁹ Alt dette var åpenbart i strid med Paulus og hans εὐαγγέλιον, og det førte til at noen av dem ble arrogante, «oppblåste» og blinde for umoral som fantes iblant dem (4,6.18; 5,2).¹¹⁰

Oppsummert, kan vi si at Paulus hadde to hovedutfordringer som bakgrunn for brevet: 1) Han måtte reetablere tillit og autoritet i menigheten han hadde plantet, uten å gå på kompromiss med bildet han tegnet på tjenende lederskap (3,5-9; 4,1-5.14-21), og 2) han måtte overbevise dem om å korrigere deres teologi og livsførsel til å være i tråd med hans egen (4,16; 11,1), ettersom de beveget seg i en retning som til sist ville true selve εὐαγγέλιον.¹¹¹

2.1.4.2 Historisitet og historisk kontekst for innholdet av tekstenheten

Det er bred enighet blant bibelforskere om at Paulus er forfatteren av brevet. Det kan også trygt dateres til våren (jf. 16,8), ca. 53-55 e.Kr., avhengig av når Paulus forlot Korint og hvor lenge han ble i Efesos.¹¹² Det eneste som er oppe til diskusjon blant forskere, er hvorvidt brevet er én enhet eller sammensatt av flere mindre brev fra Paulus. Teorien om flere brev tar utgangspunkt i referansen til det ukjente brevet, som noen mener å finne igjen i Andre korinterbrev (1 Kor 5,9, sml. 2 Kor 6,14). Videre ser man at deler av Første korinterbrev tilsynelatende står i motsetning til hverandre (jf. 1 Kor 8 og 1 Kor 10 om å ete avgudsoffer), som har ført til at noen deler brevet opp i flere separate enheter. Men bevisbyrden for dette har ikke vist seg å være sterk nok, og den indre motsetningen kan forklares eksegetisk med at

---

¹⁰⁷ Se 1,12; 4,3; 6,18-20; 9,3; 10,29f; 14,37; 15,12. Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, 8.

¹⁰⁸ Ibid., 11-13.

¹⁰⁹ Porter, *The Apostle Paul: His Life, Thought and Letters*, 258-59.

¹¹⁰ Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, 12.

¹¹¹ Ibid., 8

¹¹² Ibid., 16.

Paulus omtaler to relaterte, dog forskjellige problemstillinger som angår avgudsoffer.¹¹³ Det er derfor ikke problematisk å forstå brevet som én enhet slik det blir presentert i NT.

2.2 Eksegese

2.2.1 Overblikk

Paulus kunngjør for menigheten det gode budskapet som han forkynte til dem, εὐαγγέλιον, som de òg tok imot og vil bli frelst ved hvis de fortsetter å holde fast ved det (vv. 1-2). Han minner dem om at dette ikke er noe nytt budskap som han eller noen andre har funnet på, men det ble mottatt av Paulus og han overgav det videre til dem (v. 3a). Kjernen i budskapet er Kristus korsfestet, begravet og oppstanden, med forbindelse til det som står i Skriftene, og hans åpenbaring til de tolv apostlene (vv. 3b-5). Etter det åpenbarte Kristus seg for flere andre – blant dem var også Paulus (vv. 6-8). Paulus legger til at dette ikke er noe han har fortjent, men at det bare er ved Guds nåde at han ble et virksomt vitne for εὐαγγέλιον (vv. 9-10). Både han og de andre apostlene forkynner det samme budskapet, og han minner dem igjen om at det var dette budskapet korinterne kom til tro på (v. 11).

Det teologiske tyngdepunktet i teksten ligger i vv. 3b-5 (med vv. 6-8 som en forlengelse av dette). Kristus er sentrum av budskapet. Hans død, begravelse, oppstandelse og åpenbaring legges til grunn for hele troen. Disse faktaene er også hele utgangspunktet for argumentasjonen til Paulus i resten av tekstenheten (vv. 1-58). Paulus forsøker ikke her å argumentere for Kristi død og oppstandelse – han stadfester heller det som korinterne allerede tror, og bygger dermed den videre argumentasjonen på felles grunn.¹¹⁴

2.2.2 Detaljeksegese

1. Innledning til εὐαγγέλιον (vv. 1-2)

Den første setningen fungerer som en god innledning til det som kommer videre i avsnittet (i alle fall frem til v. 28), og knytter samtidig sammen kapittel femten med den foregående delen når han åpner med «Jeg kunngjør» – som i konteksten kan oversettes med «Jeg minner om» fordi dette er kunnskap de egentlig allerede har.¹¹⁵ Paulus minner dem om εὐαγγέλιον som han evangeliserte til dem. Han tydeliggjør at budskapet kom fra ham, og

---

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ibid., 797.

¹¹⁵ Gr. γνωρίζω. Dette ser ut til å være et ironisk ordspill til konklusjonen i det forrige avsnittet (14,38, «hvis noen ikke *anerkjenner*, han blir ikke *anerkjent*», ἀγνοέω = ignorere). De som mener de er «åndelige» og har *kunnskap*, men ikke [*aner*]kjenner det Paulus sier som Herrens bud (14,37), vil selv ikke *anerkjennes*, henholdsvis av Gud (sml. 8,2f). Nå *kunngjør* Paulus det som korinterne allerede *vet*, men ser til å ha glemte. Han bruker ordene på en mesterlig måte for å vise dem at de er på villspor. Ibid., 799.

de *mottok*¹¹⁶ det, og de har *stått*¹¹⁷ i det. Allerede her antydes det til en logisk brist i korinternes mistillit til Paulus og hans lære. Det fremtidige aspektet kommer også frem ved at de frelses¹¹⁸ gjennom εὐαγγέλιον, hvis de holder fast ved ordet han evangeliserte og ikke lar troen være forgjeves (sml. v. 17-19).

2. Budskapet som ble overgitt (vv. 3-8)

2.1. Videreføring av budskapet (3a)

Konjunksjonen «for» introduserer en forklaring av hva «ordet», d.e. εὐαγγέλιον (v. 2) inneholder. Her brukes en nesten identisk formulering som tidligere i brevet, vedrørende Herrens måltid (11,23), om å motta (παραλαμβάνω) og gi videre (παραδίδωμι), som er tekniske begreper i jødisk tradisjonsformidling.¹¹⁹ Når Paulus innleder på denne måten, gjør han det klart at det ikke er han som er opphav til budskapet, men han videreformidler det han selv har mottatt fra sin mester. Det er tvetydig om Paulus mener at det ble overgitt til ham direkte fra Jesus eller om han mottok det via tradisjonen fra apostlene og kirken, men ordene har uansett sitt opphav hos Jesus.¹²⁰ Et annet ord som er tvetydig i setningen er ἐν πρώτοις (blant de første [ting]), som enten kan referere til kronologi (at dette var noe av det første Paulus lærte dem – «i begynnelsen»), eller så siktes det til hva som er av fremste prioritet (betydningsmessig) av alt han forkynte til dem. Begge deler gir mening, men form og ordvalg peker i retning av det siste alternativet som mest sannsynlig.¹²¹

2.2. Fire resitasjoner (vv. 3b-5)

Det som ble overgitt og mottatt er den eldste bevarte påsketeksten vi har med opphav i Jerusalem-menigheten, og strukturen i teksten bærer tydelige preg av å være en kristen bekjennelse.¹²² Ordene som brukes her er uvanlige i Corpus Paulinum, som styrker ytterligere at dette er en tradisjonstekst.¹²³ De fire leddene som innledes med ὅτι (at) står i

---

¹¹⁶ Gr. παραλαμβάνω. Se kommentar til v. 3a for en utdypning av begrepene παραδίδωμι og παραλαμβάνω. Her siktes det også til da de tok imot budskapet og kom til tro.

¹¹⁷ Gr. ἴστημι. Det er i εὐαγγέλιον at de *står* som troende (sml. Rom 5,2; Ef 6,11.13-14). Det kan også forstås i retning av å ta et standpunkt. Motsatsen til å stå, er «å falla fra» (ἀφίστημι) (jf. 1 Tim 4,1).

¹¹⁸ Gr. σόζω. Verbet står riktignok her i presens passiv, men i konteksten kan vi se at det også har en futurisk nyanse (sml. 1,18). Frelsen er nå, men den er også en prosess som vil bli fullført på Herrens dag (se Rom 5,9; 1 Tess 5,9f). Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, 800.

¹¹⁹ De hebraiske parallellene er קָבַל (motta) og מָסַר (overgi). Et tydelig eksempel finner vi i Pirke Avot (Fedrenes ord) 1,1: «Moses *mottok* Loven fra Sinai og *overgav* den til Josva, og Josva til de eldste, og de eldste til profetene, og profetene *overga* den til mennene av den store synagogen.» Denne tradisjonen for presis overlevering var også kjent for Paulus, tatt i betraktning hans opplæring i fariseerbevegelsen. Ibid., 607, 801.

¹²⁰ Ibid., 607.

¹²¹ Både preposisjonen og flertallsformen indikerer at det her siktes til «det viktigste av alt». I tillegg kunne man forventet ἐν ἀρχῇ hvis Paulus egentlig mente «i begynnelsen» (sml. Fil 4,15). Ibid., 802.

¹²² Stuhlmacher, *Biblical Theology of the New Testament*, 193.

¹²³ Flertallsformen «synder» (ἁμαρτία) forekommer sjeldnere hos Paulus, og han foretrekker heller entallsformen «synd». På samme måte bruker han heller ikke uttrykket «etter Skriftene» (κατὰ τὰς γραφάς) ellers, men formulerer seg på andre måter når han refererer til GT. Og «guddommelig passiv»-formen i

en semittisk parallellisme der ledd 1 og 3 beskriver Jesu død og oppstandelse, og korresponderer med tillegget «etter Skriftene», mens ledd 2 og 4 står som verifiseringer av henholdsvis 1 og 3:¹²⁴

- 1) at Kristus døde for våre synder etter Skriftene,
- 2) og at han ble begravet,
- 3) og at han har blitt oppreist på den tredje dagen etter Skriftene,
- 4) og at han viste seg for Kefas, deretter for de tolv;

- 1) «At Kristus døde for våre synder» er et hovedelement i den kristne troen, som det kan sies mye om. I et av de tidligste av Paulus' brev skriver han: «Vi tror at Jesus døde og stod opp» (1 Tess 4,14), mens denne bekjennelsen bruker tittelen «Kristus» i stedet. Selv om «Kristus» på dette tidspunktet var et etablert navn for Jesus, har teksten utvilsomt en messiansk klangbunn i seg.¹²⁵ Utrykket «for våre synder» er en referanse til Herrens lidende tjener i LXX (Jes 53).¹²⁶ Tanken om å koble Jes 53 med at Messias skal dø en stedfortredende død for våre synder er ikke selvsagt.¹²⁷ Den som gjorde denne koblingen kan derfor trygt sies å være kristendommens grunnlegger, og det meste peker i retning av Jesus som opphavsmann til denne forståelsen (jf. Jesu innstiftelse av nattverden hvor han tolker sin egen død i lys av Jes 53 – «for dere», 1 Kor 11,23-25).¹²⁸
- 2) «Og at han ble begravet» er en bekreftelse på ledd 1 om at Jesus virkelig døde. I konteksten av Første korinterbrev tjener dette faktumet også til å få frem et poeng som opptok Paulus - at det var en fysisk, død kropp som ble reist opp fra de døde, som betyr at oppstandelsen er en objektiv realitet og ikke bare en «åndeliggjort» virkelighet.¹²⁹
- 3) «Og at han ble oppreist» er det som utgjør fundamentet for resten av tekstenhetens argumentasjon. Verbet ἐγήγερται (perfektum, passiv, indikativ, 3. sg., ἐγείρω, *han ble oppreist*) formidler at det er en avsluttet handling med varig konsekvens – Jesus har blitt

---

perfektum, ἐγήγερται (han ble oppreist [av Gud]), er typisk for bekjennessjangeren (sml. 2 Tim 2,8). Ibid., 193-94.

¹²⁴ Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, 803.

¹²⁵ Paulus bruker tittelen Χριστός minst 126 ganger som en referanse til Jesus. Derfor vil noen hevde at dette er en paulinsk adaptering av bekjennelsen. Dette kan hverken bevises eller motbevises, og siden den teologiske tyngden nettopp ligger i Messias' stedfortredende død, er det naturlig å anta at tittelen tilhører tradisjonen. Luk 24,46 peker også i retning av dette. Ibid.

¹²⁶ Jes 53: Flertallsformen «våre synder» forekommer i vv. 4, 5 og 6; «for synder» forekommer i v. 10; og «deres synder» i vv. 11 og 12. Ibid., 804

¹²⁷ Innenfor jødedommen og i moderne bibelforskning er en vanlig tolkning av Jes 53 at Herrens lidende tjener er en personifisering av Israelsfolket (særlig de som var i eksil i Babylon) eller en omtale av profeten selv. Stuhlmacher, *Biblical Theology of the New Testament*, 149-50.

¹²⁸ Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, 804.

¹²⁹ Ibid., 805.

reist opp fra de døde, og lever fremdeles.¹³⁰ Hvis ikke Jesus ble reist opp fra de døde, er troen på ham fånyttet (vv. 17-19), som betyr at hele den kristne tro står og faller på dette. Når det kommer til «på den tredje dagen» er de fleste usikre på hvorfor dette står i bekjennelsen. Den enkleste forklaringen er at den tredje dagen var den dagen da graven ble funnet tom og de første åpenbaringene av den oppstandne Jesus fant sted (akkurat som formularet til nattverden har med «i den natt da Herren Jesus ble forrådt»¹³¹). Jesu uttalelser om tempelets ødeleggelse og gjenoppbyggelse, i tillegg til hans forutsigelser om sin egen død og oppstandelse på den tredje dagen kan også ha vært med på å prege bekjennelsen.¹³² Uttrykket «etter Skriftene» (v. 4) er enda vanskeligere å forstå ettersom hverken den tredje dagen eller oppstandelsen har tydelig belegg i GT – til forskjell fra hans død (v. 3) som er attestert i noe større grad. Det finnes likevel noen mulige referanser som kan antyde oppstandelse på den tredje dagen. Sannsynligvis menes det både i vv. 3 og 4 at GT som helhet vitner om disse hendelsene.¹³³

- 4) Den siste resitasjonen, «at han viste seg for Kefas, deretter for de tolv», stadfester at oppstandelsen er et faktum. Ikke bare stod Kristus opp, men han ble også sett av øyenvitner.¹³⁴ Dette er helt essensielt fordi det gode budskapet som apostlene forkynte primært baserte seg på det de hadde sett og hørt (jf. v. 11, sml. Apg 4,20; 1 Joh 1,1-3). I evangeliefortellingene er det en noen kvinner som blir de første øyenvitnene til oppstandelsen. I tradisjonen som Paulus siterer, unnlates dette til fordel for Kefas og de tolv.¹³⁵

---

¹³⁰ Perfektumformen av ἐγείρω brukes konsekvent om Kristus gjennom hele tekstenheten (vv. 12, 13, 14, 16, 17 og 20). Det står også i «guddommelig passiv» som impliserer Gud som subjekt for handlingen (jf. v. 15). Det er helt avgjørende for Paulus' forståelse at det ikke var Jesus som stod opp, men Gud som reiste ham, og med det bekreftet ham som Den Rettferdige (sml. Rom 4,24f). Ibid., 806.

¹³¹ Ibid.

¹³² For forutsigelser om tempelets ødeleggelse og gjenreisning, se Joh 2,19-22, sml. Mark 14,58; 15,29; Matt 26,61; 27,40. For forutsigelse om Jesu død og oppstandelse, se Mark 8,32; 9,31; 10,34. Ibid.

¹³³ For mulige referanser til GT om Kristi død, se Sal 22,16f; Jes 53,5.8.9; Dan 9,24.26; Sak 13,7. For referanser til Kristi oppstandelse, se Hos 6,2; Jona 2,1, sml. Matt 12,40; 16,4 og Luk 11,29; Sal 16,10, sml. Apg 2,31; 13,35. Ibid., 806-7.

¹³⁴ Verbet ὤφθη (aorist, passiv, indikativ, 3. sg, ὁράω) er her intransitivt slik at det i realiteten ikke er «han ble sett», men derimot «han viste seg», som betyr at vekten legges på Kristi initiativ. Stuhlmacher, *Biblical Theology of the New Testament*, 194.

¹³⁵ Kefas var det navnet Paulus vanligvis brukte om Peter (jf. 1,12; Gal 1,18; 2,7ff). Det er mulig at Paulus her har redigert tradisjonsteksten etter sin egen preferanse. I beretningen til Lukas kalles han Simon (Luk 24,34) og Markus bruker konsekvent Peter (Mark 3,16; 16,7). Når det gjelder «de tolv», tyder det på at dette var et etablert navn på gruppen disipler som Jesus kalte til «å være med ham» (Mark 3,14). Det er ikke implisitt at alle tolv nødvendigvis var til stede da Kristus viste seg, ettersom vi vet at dette ikke var tilfellet (jf. Judas Iskariot, Apg 1,16-19, og ev. Tomas, Joh 20,24). Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, 808-9.

2.3. Flere vitner til den oppstandne Kristus (vv. 6-8)

Som en ytterligere verifisering av oppstandelsen, nevnes flere vitner som Kristus viste seg for. Språket som brukes her er så typisk paulinsk at denne delen sannsynligvis er et tillegg av Paulus.¹³⁶ Åpenbarelsen for mer enn fem hundre brødre og søstre¹³⁷ på en gang (v. 6), for Jakob og for «alle apostlene» (v. 7), tjener til to hensikter – for det første er det, som allerede nevnt, en verifisering av oppstandelsen som en faktisk hendelse, og for det andre skapes en forbindelse mellom tradisjonen fra de tolv og Paulus (v. 8).¹³⁸

Paulus nevner at blant de mer enn fem hundre som Kristus viste seg for, lever de fleste fremdeles, men noen har «sovnet inn». Man har tradisjonelt forstått dette innskuddet som en åpen invitasjon til korinterne om å undersøke saken selv ved å oppsøke de øyenvitnene som enda lever. Et annet viktig poeng som ofte løftes frem er at en liten gruppe *kan* bli forført av manipulasjon eller hallusinasjoner, men en slik hypotese er mye mindre sannsynlig når det er snakk om en større folkemengde på mer enn fem hundre på én gang!¹³⁹

At Jakob blir nevnt, er neppe tilfeldig. Han og de andre av Jesu brødre trodde ikke på Jesus før oppstandelsen (Mark 3,21.31f; Joh 7,5). Men etter oppstandelsen ble Jakob en sentral leder i Jerusalem-menigheten (Apg 12,17; 15,13; 21,18; Gal 1,19; 2,9). Dette plutselige skiftet for Jakob er med på å støtte opp om Jesu oppstandelse og åpenbarelse som reelle hendelser.

Når det gjelder referansen til «alle apostlene», er det flere tolkninger av hvem det siktes til: a) Det kan bety *alle* apostlene, som inkluderer Peter, resten av de tolv, Jakob og flere andre som ble kalt apostler; b) det kan bare være en annen måte å omtale de tolv på; c) det kan bety alle *apostlene*, altså en ny gruppe med apostler som ikke er nevnt tidligere. Med tanke på oppramsingen i vv. 5-7 er det naturlig å foretrekke alternativ c) siden Peter, de tolv og Jakob allerede er nevnt, men i lys av hvordan Paulus andre steder omtaler både Peter og Jakob som apostler (Gal 1,17-19) i tillegg til flere andre (Rom 16,7; 1 Kor 9,5f; 2

---

¹³⁶ Ibid., 809.

¹³⁷ Ordet «søstre» står ikke i teksten, men Paulus' bruk av ordet ἀδελφοί (vokativ, 2. pl., «brødre») inkluderer vanligvis både menn og kvinner (det samme gjelder også i v. 1). Det er tydelig at kvinner også var en del av menighetslivet (1 Kor 11,2-16; Fil 4,1-3). I Filipperbrevet kommer det ekstra tydelig frem ettersom det er to kvinner som adresseres rett etter at ordet ἀδελφοί er brukt. Evangeliefortellingene om Jesus bekrefter også at disippelfølget allerede fra begynnelsen bestod av både menn og kvinner (Mark 15,40f; Luk 8,1-3; Apg 1,13f). Det er derfor kultursensitivt og bibelsk korrekt å oversette ἀδελφοί med «brødre og søstre», ev. «søsken».

Ibid., 53.

¹³⁸ Ibid., 809.

¹³⁹ Ibid.

Kor 8,23), er det ikke utenkelig at a) muligens er mer sannsynlig.¹⁴⁰ At Jesus viste seg flere ganger for de tolv og de andre disiplene etter oppstandelsen, støttes også i det som fremstilles hos Lukas (Luk 24,30-54, sml. Apg 1,1-15). Denne omtalen av «alle apostlene» har da en mer funksjonell tyngde ved seg enn en «offisiell» juridisk tittel.¹⁴¹

Til slutt trekker Paulus en linje til seg selv som den siste¹⁴² Kristus åpenbarte seg for (v. 8). Han refererer her til sin Damaskus-opplevelse (Apg 9,3-8; 22,6-11; 26,12-18), som han tolket til å være en fysisk åpenbaring på lik linje med åpenbaringene for de andre apostlene.¹⁴³ Men selv om Paulus var et øyenvitne til oppstandelsen, tar han med at det var som en ἔκτρομα¹⁴⁴ at Kristus òg viste seg for ham. Den tradisjonelle forståelsen for dette uttrykket har vært at åpenbaringen for Paulus var utenom «normalen».¹⁴⁵ Det er to utfordringer med denne forståelsen. For det første har ordet bestemt artikkel¹⁴⁶, og for det andre kan ordet sikte til hvilken som helst utidig fødsel og er da heller et bilde på noe forferdelig eller groteskt.¹⁴⁷ Noen har derfor tenkt at dette spesielle uttrykket kommer fra korinterne som hadde et nedsettende syn på Paulus, og at Paulus da bruker det som et sarkastisk motsvar, mens andre har foreslått at Paulus bruker det om seg selv i en slags ydmykhet eller selvforakt.¹⁴⁸ Uansett hvem som er opphav til uttrykket, forklarer det godt digresjonen som følger i vv. 9-10.

3. Paulus forsvarer sitt apostelembete (vv. 9-10)

---

¹⁴⁰ Ibid., 812.

¹⁴¹ Det vil si at de tolv var Apostler (med «stor A») med en særlig læremessig autoritet på grunn av tilknytningen til Jesus, mens alle apostlene (med «liten a») var forstått som en større gruppe, inkludert de tolv, som hadde sett den oppstandne Jesus og blitt sendt ut (ἀποστέλλω) for å forkynne evangeliet og grunnlegge menigheter. Ibid.

¹⁴² Uttrykket ἕχατον δὲ πάντων kan forstås enten i kronologisk forstand ("og til sist av alle") eller i pregnant forstand ("og minst betydelig av alle"). Ut ifra konteksten er en kronologisk forståelse av uttrykket mest nærliggende (deretter ..., deretter ..., deretter ..., deretter ..., og til sist ...), men det trenger ikke utelukke at ordet bærer med seg en dobbel betydning.

¹⁴³ Sml. 1 Kor 9,1. At Damaskus-opplevelsen ikke bare var en visjon, men en fysisk åpenbaring for Paulus, kommer særlig frem av formuleringen i språket som er identisk med omtalen av de andre åpenbaringene Kristus gjorde (ὥφθη, "han viste seg"), og det faktum at det nevnes i direkte sammenheng med de andre åpenbaringene. Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, 812.

¹⁴⁴ Ordet ἔκτρομα brukes om en fødsel som bryter med det som er normalt for et svangerskap, altså en utidig fødsel – enten det er spontanabort, prematur fødsel, dødfødsel eller fødsel langt over termin. I overført betydning kan det også bety noe i retning av et misfoster. BDAG, s.v. ἔκτρομα.

¹⁴⁵ Jesus viste seg for disiplene flere ganger frem til hans himmelfart, og etter dette var Gud nærværende ved Den Hellige Ånd (Apg 1,1-9). Etter Kristi himmelfart var det derfor antagelig ikke forventet at Kristus ville vise seg for dem igjen før han kom tilbake. I så måte kan vi si at Paulus' opplevelse var et særtilfelle utenom det vanlige. Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, 812-13.

¹⁴⁶ τῷ ἔκτροματι, bokstavelig talt: «til det ufullbårne fosteret».

¹⁴⁷ Se LXX Job 3,16; Fork 6,3; 4 Mos 12,12, hvor ordet formidler tanken om det horrible ved en slik «fødsel». Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, 813.

¹⁴⁸ Det kan også være et ordspill på navnet hans – Paulus betyr «den lille». Ibid.

3.1. I seg selv er han ikke verdig til å kalles apostel (v. 9)

Her begynner Paulus med å understøtte påstanden om at han er «misfosteret». Han erkjenner at han er den minste av apostlene og ikke engang verdig til å kalles en apostel. Grunnen, ifølge ham selv, er at han forfulgte Guds menighet. Når Paulus skriver om Guds nåde i sitt eget liv, er det ofte i lys av dette.¹⁴⁹

3.2. Men i Guds nåde er han blitt virksom (v. 10)

På tross av Paulus' fortid som forfølger av kirken, fornekte han ikke sitt apostelembete. For ved Guds nåde er han det han er.¹⁵⁰ Og nåden mot Paulus ble ikke forgjeves¹⁵¹, men han arbeidet enda mer enn noen av de andre – han sikter her til de andre apostlene. Han skriver ikke dette for å sammenligne og for å si at han er bedre enn de andre, men for å vise at hans aposteltjeneste er gudgitt – d.e. at hans arbeid ikke så mye er en respons på Guds nåde, men at det er resultatet eller effekten av Guds nåde.¹⁵²

4. Konklusjon (v. 11)

Etter å ha listet opp flere vitner til oppstandelsen (vv. 6-8) og skutt inn en liten digresjon om seg selv (vv. 9-10), kommer Paulus tilbake igjen til sitt hovedpoeng. Enten det gjelder han eller de andre (apostlene), så er dette det εὐαγγέλιον som de forkynner – Kristi død, begravelse, oppstandelse og åpenbarelse – og det var også dette korinterne kom til tro på. Paulus minner dem på at deres blotte eksistens og fremtid i Kristus baserer seg på denne forkynnelsen, og at korinternes nåværende teologi og livsførsel ikke samsvarer med resten av kirken (4,17; 11,16).¹⁵³

2.2.3 Oppsummering

Paulus har i denne teksten lagt frem εὐαγγέλιον, det gode budskapet som han forkynte til korinterne da de kom til tro. Han har gjort det klart at det er troen på dette budskapet de blir frelst ved, så sant de holder fast ved det. Men siden korinterne begynte å bevege seg bort fra kjernen i budskapet, så Paulus seg nødt til å minne dem på hva han hadde overgitt til dem. Han har ikke budskapet fra seg selv, men mottok det fra Kristus og har bare videreformidlet dette i trofast overlevering til korinterne. Av alt han forkynte er dette det viktigste, at Kristus

---

¹⁴⁹ Se Gal 1,13-15; Fil 3,6-8; 1 Tim 1,13-16, sml. Apg 26,9-11. Ibid., 814.

¹⁵⁰ Det er her først og fremst ikke snakk om Guds nåde som favør mot syndere, men nåden som uttrykker seg konkret i Paulus' apostelembete (sml. 1,4). Ibid., 815.

¹⁵¹ Gr. κενῆ. Ordet betyr tom eller forgjeves – uten resultat (sml. Gal 2,2; 1 Tess 3,5). BDAG, s.v. κενός. Her peker det både bakover mot korinternes tro ved Paulus' virksomhet (v. 2), og særlig fremover mot at Guds nåde kan stå i fare for å være forgjeves mot korinterne hvis de fortsetter i samme spor (v. 14). Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, 815.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Ibid., 816

døde for våre synder etter Skriftene, at han ble begravet, at han stod opp igjen på den tredje dagen etter Skriftene og at han viste seg for Kefas og de andre apostlene. Formuleringen som Paulus bruker her, ser ut til å være en tradisjonsbekjennelse i kirken som forsterker at dette budskapet er sentralt i den kristne forkynnelse. Han nevner flere vitner til oppstandelsen, inkludert seg selv, for å tydeliggjøre at dette faktisk skjedde. Så gir Paulus en liten digresjon om sin egen fortid og sitt virke som apostel som er et sterkt vitnesbyrd om Guds nåde. Med Guds bekræftelse over sitt apostelembete slår han fast enda en gang at hverken han eller noen av de andre forkynner noe annet enn det han har lagt frem for korinterne her. Dette avsnittet er starten på et lengre argument for at den kristne troen står og faller på oppstandelsen, som både peker tilbake på Guds seier over synd og død, og samtidig peker fremover mot håpet om del herligheten.

3.2.2 Detaljsegese av Rom 10,14-17

1. TEKSTEN

1.1 Tekstkritikk

I disse versene er det fem bemerkninger i det tekstkritiske apparatet til NA28.

- I v. 14 finnes det flere varianter av ordet ἀκούσωσιν (aor. akt. subj. 3. pl., *de kunne høre*). Ordet som er gjengitt i teksten til NA28 bygger på manuskripter som $\aleph^{201}$, A02, B03, 33 og 81. Manuskriptene $\aleph^{*01}$, D06 og 1739 har ακοσονται (fut. med. ind. 3. pl. *de skal høre*), $\aleph^{46}$ har ακουσωνται (aor. med. subj. 3. pl. *de kunne høre*), og majoritetstekstene har ακουσουσιν (fut. akt. ind. 3. pl. *de skal høre*). De tre første alternativene har alle sterke tekstvitner, så det er vanskelig å avgjøre basert på dette. Ut ifra setningsmønsteret i konteksten er det naturlig at verbet også her skal leses som subjunktiv, slik redaktørene i NA28 også vurderer det.¹⁵⁴
- I v. 15 gjengis καθάπερ (konj. *akkurat som*) av manuskriptene B03 og 81 som et alternativ til καθώς (konj. *slik som*), som vi finner i $\aleph^{46}$, $\aleph^{*01}$, D¹06 og 33. Det kan tyde på at Paulus bruker disse ordene om hverandre i forbindelse med γέγραπται ("*det står skrevet*") i Romerbrevet (sml. 3,4; 9,13; 11,8). I dette tilfellet er καθώς å foretrekke, basert på tekstvitnene.

¹⁵⁴ James D. G. Dunn, *Romans 9-16, vol. 38B* (Word Biblical Commentary) (Dallas, Texas: Word Books, Publisher, 1988), 619.

- I v. 15 gjengis sitatet fra Jesaja med τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην (*som evangeliserer fred*) av blant annet $\aleph^{201}$, D06 og 33. Ordet εἰρήνην finnes ikke i manuskripter som $\aleph^{46}$, $\aleph^{*01}$, A02, B03, 81 og 1739. Tyngden av tekstvitnene som ikke har med εἰρήνην veier absolutt mest. Inkluderingen av dette ordet er antageligvis korrupt og et forsøk på å harmonisere teksten med LXX og MT.¹⁵⁵
- Mot slutten av Jesaja-sitatet i v. 15 har $\aleph^{201}$, A02, B03, D^{*}06, 81 og 1739 ikke med den bestemte artikkelen τὰ som står til ἀγαθά, som da blir *godt* i stedet for *det gode*. Manuskripter som har med den bestemte artikkelen, er $\aleph^{46}$, $\aleph^{*01}$, D¹06 og 33. Her er det usikkert om artikkelen skal være med eller ikke, og derfor står den i klammeprantes i NA28.
- I v. 17 finnes det to varianter av det siste ordet i setningen. I $\aleph^{101}$, A02, D¹06 og 33 står det ῥήματος θεοῦ (*Guds ord*), mens $\aleph^{46 \text{ vid}}$, $\aleph^{*01}$, B03, D^{*}06, 81 og 1739 gjengir ῥήματος Χριστοῦ (*Kristi ord*) som i så fall er et unikt tilfelle i NT. Det kan derfor tyde på at noen teksttradisjoner har villet erstatte ῥήματος Χριστοῦ med det mer brukte ῥήματος θεοῦ (Luk 3,2; Joh 3,34; Ef 6,17; Heb 6,5; 11,3).¹⁵⁶ I tillegg står tekstvitnene for Χριστοῦ sterkere i dette tilfellet.

1.2 Oversettelse

¹⁴ Hvordan kunne de da kalle på en som de ikke trodde på? Og hvordan kunne de tro på den som de ikke hørte? Og hvordan kunne de høre uten at det forkynnes? ¹⁵ Og hvordan kunne de forkynne hvis ikke de ble utsendt? Slik det står skrevet: *Hvor betimelige føttene som bringer det gode budskapet er.* ¹⁶ Men ikke alle var lydige mot evangeliet. For Jesaja sier: *Herre, hvem trodde budskapet vårt?* ¹⁷ Så kommer da troen av det som høres, og det som høres gjennom Kristi ord.

2. FORTOLKNING

2.1. Innledning

2.1.1 Kontekstavgrensning

2.1.1.1 Nærkontekst

Rom 10,14-17 er del av et avsnitt som starter i 10,14 og avsluttes i 10,21. Dette avsnittet er siste del av en tekstenhet i vv. 9,30-10,21. Konjunksjonen οὖν (*derfor, da*) i v. 14 markerer starten på ny argumentasjon og svar på spørsmålet som Paulus åpner med i 9,30: "Hva skal vi

¹⁵⁵ Douglas J. Moo, *The Epistle to the Romans* (The New International Commentary on the New Testament) (Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1996), 661.

¹⁵⁶ Dunn, *Romans 9-16*, 619.

si til dette – at hedningene har blitt rettferdige uten å søke det, mens Israel, som søkte rettferdighet, ikke har fått det?" Avsnittet i 10,14-21 tar for seg evangeliets nødvendighet og at Israel er uten unnskyldning. Avsnittet kan deles i to deler vv. 14-17, som er gjenstand for denne eksegesen, får frem at man må høre evangeliet for å tro (til frelse), mens vv. 18-21 slår fast Israel faktisk har hørt evangeliet, men responderte i vantro til budskapet. En ny tekstenhet markeres med den samme konjunksjonen (οὐν) i v. 11,1, som da også indikerer det foregående avsnittets slutt.

2.1.1.2 Fjernkontekst

I første halvdel av Romerbrevet (I.-III.) har Paulus gitt en utfyllende presentasjon av evangeliet om Jesus Kristus. I siste halvdel tar han opp problematikken knyttet til Israel (IV.), før han går videre til evangeliets praktiske virkning i den troendes liv (V.) og avslutter med litt øvrig informasjon, hilsener og lovprisning til Gud (VI.). Rom 10,14-17 finner vi midt i begynnelsen på siste halvdel (punkt IV. C.), hvor Paulus taler om Guds rettferdighet ved troen og Lovens rettferdighet ved gjerningene, hvordan Israel forholder seg feilaktig til dette, som også Skriften forutsier, og Guds frelsesplan av nåde. Oversikten som brukes her, er hentet fra Douglas J. Moos kommentar til Romerbrevet i serien *The New International Commentary on the New Testament*.¹⁵⁷

- I. INNLEDNING (1,1-17)
- II. KJERNEN I EVANGELIET: RETTFERDIGGJØRELSE VED TRO (1,18-4,25)
- III. VISSHETEN SOM GIS VED EVANGELIET: HÅPET OM FRELSE (5,1-8,39)
- IV. FORSVAR AV EVANGELIET: ISRAELS PROBLEM (9,1-11,36)
  - A. Innledning: Spenningen mellom Guds løfter og Israels situasjon (9,1-5)
  - B. Definerer av løftet (1): Guds suverene utvelgelse (9,6-29)
  - C. Forståelsen av Israels situasjon: Kristus som klimakset i frelseshistorien (9,30-10,21)
    - 1. Israel, hedningene og Guds rettferdighet (9,30-10,13)
      - a. Guds rettferdighet og "rettferdighetens lov" (9,30-33)
      - b. Guds rettferdighet og "deres egen rettferdighet" (10,1-4)
      - c. Evangeliet og Loven (10,5-13)
    - 2. Ansvarliggjøring av Israel (10,14-21)**
  - D. Oppsummering: Israel, de "utvalgte", og de "forherdede" (11,1-10)

---

¹⁵⁷ Moo, *The Epistle to the Romans*, 33-35.

- E. Definerings av løftet (2): Israels fremtid (11,11-32)
- F. Konklusjon: Lovprisning til Gud i lys av hans underfulle plan (11,33-36)
- V. EVANGELIETS FORVANDLENDE KRAFT: KRISTEN LIVSFØRSEL (12,1-15,13)
- VI. AVSLUTNING PÅ BREVET (15,14-16,27)

2.1.2 Oppbygning og form

2.1.2.1 Oppbygning

Paulus begynner avsnittet med en kjede av retoriske spørsmål for å vise den nødvendige sammenhengen mellom påkallelsen og utsendingen av det gode budskapet. Han viser til Skriften for å gi belegg for dette (vv. 14-15). Videre kommer Paulus med en innvending for å svare på den åpenbare realiteten om at mange av jødene ikke har trodd på budskapet, og gir også et belegg fra Skriften på dette (v. 16). Deretter oppsummerer han argumentet sitt om at troen kommer av å høre evangeliet (v. 17).

1. Evangeliets nødvendighet (vv. 14-15)
  - 1.1. Retorisk spørsmål 1: påkallelse forutsetter tro (v. 14a)
  - 1.2. Retorisk spørsmål 2: tro forutsetter å ha hørt (v. 14b)
  - 1.3. Retorisk spørsmål 3: å ha hørt forutsetter forkynnelse (v. 14c)
  - 1.4. Retorisk spørsmål 4: forkynnelse forutsetter utsendelse (v. 15a)
  - 1.5. Henvisning til Skriften vedrørende den som bringer evangeliet (v. 15b)
2. Innvending om troen (v. 16)
  - 2.1. Ikke alle tror budskapet (v. 16a)
  - 2.2. Henvisning til Skriften vedrørende vantroen (v. 16b)
3. Oppsummering av argumentet (v. 17)
  - 3.1. Troen kommer av det som høres (v. 17a)
  - 3.2. Det som høres, er Kristi ord (v. 17b)

2.1.2.3 Form

I likhet med teksten i den forrige eksegesen, er også dette en argumenterende tekst. Formelt kalles denne sjangeren for diatribe, og var en mye brukt måte å undervise på av romerske

lærere og lesere (d.e. forkynnere) på Paulus' tid.¹⁵⁸ Typiske virkemidler som brukes i denne teksten er retoriske spørsmål, uformelt språk og logisk argumentasjon. I tillegg brukes profeti som et virkemiddel ved siteringer fra Jesajas bok. Paulus tar utgangspunkt i problemstillingen om at Israel, som er arvinger til løftet, ikke har fått del i dette løftet selv om oppfyllelsen av løftet nå er kommet ved Kristus. Gjennom hele denne delen av brevet (kap. 9-11) diskuterer Paulus denne problematikken frem og tilbake ved å stille ledende spørsmål og svar (9,14.19ff.30.32; 10,8.14f.18f; 11,1f.4.7.11). Avsnittet i 10,14-17 er intet unntak fra dette. Teksten er strengt tatt en monolog, men Paulus klarer likevel å inkludere mottakerne av brevet i måten han diskuterer og formulerer seg på slik at han nesten overbeviser leseren om at det er en dialog.

2.1.3 Bakgrunns- og paralleltekster

2.1.3.1 Tradisjonshistoriske og religionshistoriske bakgrunnstekster

Gjennom hele tekstenheten, og hele kapittel 9-11 for øvrig, brukes det mange sitater fra GT. I dette avsnittet finner vi to direkte sitater. Det første er i v. 15 hvor deler av Jes 52,7 (sml. Nah 1,15) gjengis. Det andre sitatet er i v. 16, som er en referanse til Jes 53,1. I tillegg kan det nevnes her at ordet ἐπικαλέω (*å kalle*) i v. 14 har en kontinuitet fra v. 13 hvor det siteres fra Joel 3,5.

2.1.3.2 Parallelttekster i brevlitteraturen

Det er ingen direkte parallelttekster til dette avsnittet i brevlitteraturen, men innholdsmessig finnes det mange kryssreferanser til andre tekster i NT. Her kan nevnes kort Ef 6,15 hvor Paulus enda en gang alluderer til Jes 52,7, Heb 4,2 om tro til budskapet en hører i sammenheng med frelse, og Gal 3,2.5 om troen som kommer av å høre.¹⁵⁹

2.1.4 Historisk kontekst

2.1.4.1 Den historiske konteksten for Romerbrevet

Roma i det første århundret var en stor by med et anslag på rundt 1 million innbyggere, hvorav opp mot førti- til femti tusen var jøder.¹⁶⁰ Byen hadde en imponerende arkitektur som vitner om storbylivet, med teatre, arenaer, akvedukter, velstående palasser til eliten og fleretasjes leilighetskomplekser for vanlige folk, og ikke minst de mange templene og kultstedene dedisert til keisere og de romerske gudene.¹⁶¹ I år 41 e.Kr. ble Klaudius keiser. I

---

¹⁵⁸ Schreiner, "Introduction to Romans" i *ESV Study Bible*, 2155.

¹⁵⁹ Schreiner, Rom 10,14-17 i *ESV Study Bible*, 2175.

¹⁶⁰ Porter, *The Apostle Paul: His Life, Thought and Letters*, 294.

¹⁶¹ Schreiner, "Introduction to Romans" i *ESV Study Bible*, 2152-54.

løpet av hans regjeringstid ble jødene forvist fra Roma, som ifølge den romerske historikeren Suetonius var fordi jødene stadig lagde opptøyer rundt en viss "Chrestus". Noen forskere forstår dette som at Suetonius har gjort en feilstavelse av "Kristus" (gr. *Christos*), og at det da altså var store uenigheter mellom Kristus-troende jøder og de andre jødene om hvorvidt Jesus var Messias, mens andre tror det er mer sannsynlig at det faktisk var en med navnet Chrestus som ledet et opprør blant jødene.¹⁶² Uansett måtte alle jøder forlate Roma og fikk ikke returnere før dette påbudet ble avskaffet igjen. Det er uvisst om Klaudius selv avskaffet påbudet, eller om det varte helt til hans sønn, Nero, ble keiser.¹⁶³ Denne bortvisningen av jødene fra Roma bekreftes av Lukas i Apg 18,2.

Ingen er helt sikre på når de kristne kom til Roma. Paulus hadde ikke vært i Roma selv da han skrev brevet til menigheten der (jf. 1,10), og det er heller ingen indikasjoner på at noen av de andre apostlene (de tolv) var i Roma før menigheten allerede var etablert. Siden Roma på denne tiden var sentrum for det meste i Romerriket, er det ikke usannsynlig at noen kristne tilfeldigvis har reist dit for å drive handel eller lignende, og på den måten også bragt det gode budskapet til hovedstaden. Men en annen mulig teori er at menigheten i Roma har sine røtter helt tilbake til pinsedag. I Apostlenes gjerninger nevner Lukas at det var tilreisende jøder i Jerusalem fra mange forskjellige steder, inkludert Roma (Apg 2,10). Noen av disse kan ha vært blant dem som kom til tro, og ikke lenge etter pinsen dratt tilbake til Roma med sin nyvunne tro på Kristus.¹⁶⁴

Det er ganske sikkert at menigheten i Roma hadde sitt utgangspunkt i et jødisk fellesskap, men at den etter hvert bestod av både jøder og hedninger. Det er liten enighet blant forskere om hvordan sammensetningen av jøder og hedninger var, men det er tydelig i brevet som Paulus skriver at det hadde oppstått spenninger mellom de to gruppene (jf. Rom 1,16f, sml. 11,17ff). En teori som en del forskere støtter seg til er at de jødiske kristne opprinnelig hadde ledende roller i menigheten, men at hedningene tok over lederansvaret da jødene ble bortvist fra Roma under Klaudius' regjering. Når så jødene kom tilbake, oppstod det uenighet mellom de to gruppene omkring hvorvidt jødiske skikker fremdeles skulle følges og omkring rollefordelingen i menigheten (se 14,1-15,13). Jødene følte nok, med tanke på sin bakgrunn, at de fortjente større anseelse enn det de fikk av hedningene (jf. 2,17-24), mens hedningene antageligvis hadde fått en nedlatende holdning til enkelte jødiske praksiser som egentlig burde

---

¹⁶² Porter, *The Apostle Paul: His Life, Thought and Letters*, 294.

¹⁶³ *Ibid.*, 296

¹⁶⁴ *Ibid.*, 297.

respekteres (jf. 3,1f; 14,13-23) selv om det ikke lenger var direkte påbud i den kristne læren.¹⁶⁵

Det er mulig å gjøre en nokså presis beregning av tid og sted for Romerbrevet på grunn av opplysninger som Paulus gir mot slutten av brevet. Han meddeler da sine fremtidige reiseplaner som omhandler Jerusalem, Roma og Spania (15,19-29). Ved hjelp av pengeinnsamlingen som nevnes til menigheten i Jerusalem (sml. 1 Kor 16,1-4; 2 Kor 8-9) og det faktum at han mener å ha fullført sin tjeneste i Asia, Makedonia og Hellas (som motivasjon til å dra vestover), kombinert med Lukas' beretning i Apostlenes gjerninger, kan vi plassere brevets tidfesting til slutten av den tredje misjonsreisen da Paulus og hans medarbeidere begynte å planlegge turen til Jerusalem (Apg 20,3-6).¹⁶⁶ Han befant seg også mest sannsynlig på dette tidspunktet i Korint siden han både nevner Føbe, Gaius og Erastus, som alle trolig kan knyttes til denne byen på en eller annen måte.¹⁶⁷ Datoen for når brevet ble skrevet avhenger av når Paulus tilbragte det tre måneder lange oppholdet i Korint, og dette igjen avhenger av den ambisiøse oppgaven med å konstruere en kronologi over Paulus' liv. Det beste forslaget som de fleste forskere slutter seg til, peker i retning av 57 e.Kr. (med en feilmargin på ett til to år).¹⁶⁸

2.1.4.2 Historisitet og historisk kontekst for innholdet av tekstenheten

Det finnes ingen seriøse motargumenter til Paulus' forfatterskap av Romerbrevet.¹⁶⁹ Noe som derimot mange forskere stiller spørsmål til, er hvorvidt Romerbrevet som står i Bibelen i dag er identisk med Romerbrevet som Paulus skrev. Det er hovedsakelig kapittel 15-16 med sine tekstkritiske problemer som byr på utfordringer i denne sammenhengen. Dette primært fordi plasseringen av doksologien, som vanligvis står i vv.16,25-27, varierer i ulike manuskripter. I tillegg mangler kapittel 15-16 i noen manuskripter.¹⁷⁰ Det er derfor forslått at dette indikerer flere versjoner av Romerbrevet, og at kapittel 15-16 (ev. bare kapittel 16) har blitt skrevet av noen andre enn Paulus på et senere tidspunkt.¹⁷¹ Selv om det finnes flere grundige argumenter

---

¹⁶⁵ Ibid., 301.

¹⁶⁶ Moo, *The Epistle to the Romans*, 2.

¹⁶⁷ Føbe var fra Kenkreæ, en av Korints to havnebyer. Det var muligens også hun som bragte brevet til menigheten i Roma (jf. 16,1). Gaius, Paulus' husvert (16,23), er sannsynligvis den samme Gaius som Paulus dømte da han var i Korint første gang (sml. 1 Kor 1,14). Og det kan spekuleres i om Erastus, "byens regnskapsfører" (16,23), identifiseres ved et arkeologisk funn i Korint av en inskripsjon som nevner at en viss Erastus var bykommisær. Ibid., 3.

¹⁶⁸ Ibid.

¹⁶⁹ Porter, *The Apostle Paul: His Life, Thought and Letters*, 292.

¹⁷⁰ Moo, *The Epistle to the Romans*, 6.

¹⁷¹ Porter, *The Apostle Paul: His Life, Thought and Letters*, 313.

mot at kapittel 15-16 er paulinske, vil flere forskere, særlig i bibelkommentarer fra nyere tid, si at bevisbyrden for dette ikke er god nok og at det samtidig kan redegjøres for én sammenheng i brevet slik vi har det i dag.¹⁷² Jeg støtter meg også til denne konklusjonen om at hele Rom 1-16 er opprinnelig slik Paulus skrev det.

2.2 Eksegese

2.2.1 Overblikk

Ved å stille retoriske spørsmål, presenterer Paulus en rekkefølge av nødvendige elementer som må til for at en person skal bli frelst (v. 14-15). Logikken er som følger: 1) Man kan bare kalle på Jesus for å bli frelst hvis man tror at han kan frelse; 2) man kan kun tro på dette hvis man først har hørt om det; 3) for å ha hørt budskapet, er noen nødt til å forkynne Kristus; og 4) ingen kan forkynne Kristus uten at Gud har sendt dem til å gjøre dette.¹⁷³ Det siteres fra profeten Jesaja for å stadfeste viktigheten av den som bærer det gode budskapet. Men Paulus er også klar over at ikke alle vil tro på budskapet om frelse selv om de hører det, og viser enda en gang til Jesaja for å bekrefte dette (v. 16). Konklusjonen er at ingen kan bli frelst uten å høre evangeliet og tro, og det avgjørende innholdet i dette budskapet er ordet om Kristus (v. 17). Tekstens teologiske tyngdepunkt ligger i at troen på evangeliet er avgjørende for å bli frelst. Dette går igjen flere ganger i avsnittet, men kommer aller tydeligst frem i v. 16 hvor det understrekes at det er nettopp mangelen på tro (d.e. ulydighet mot budskapet) som er årsaken til at mange av Israel ikke har del i frelsen (jf. 10,1ff).¹⁷⁴

2.2.2 Detaljeksegese

1. Evangeliets nødvendighet (vv. 14-15)

I vers 14 og 15a presenterer Paulus en kjede av retoriske spørsmål som starter med spørreordet *πῶς* (*hvordan*). I samtlige spørsmål er subjektet 3. pers. flertall, *de*. Men hvem er *de*? I den større konteksten er det naturlig å forstå det som Israel (jf. vv. 2-3), men det kan også godt være at Paulus tenker på mennesker generelt i vv. 14-15. Sannsynligvis lar Paulus det være tvetydig slik at vv. 14-17 står åpent til å handle generelt om alle menneskers forhold til evangeliet, samtidig som det også spesielt referer til Israels situasjon.¹⁷⁵ Når Paulus taler om å påkalle (*ἐπικαλέω*), refererer han til det han allerede har sagt i vv. 12-13 om at alle som påkaller Herrens navn skal bli frelst (jf. Joel 3,5). Det

---

¹⁷² Ibid., 314.

¹⁷³ Schreiner, fotnote til Rom 10,14-15 i *ESV Study Bible*, 2175.

¹⁷⁴ Moo, *The Epistle to the Romans*, 662.

¹⁷⁵ Ibid., 663.

impliseres også her at det å påkalle Herren (d.e. Kristus, jf. v. 9) er den naturlige responsen som kommer av å tro. Men ingen kan tro på en som de ikke har hørt.¹⁷⁶ Og ingen kan da høre uten at det blir forkynt. Men den som forkynner er ingenting uten den autoritet som gis av å være utsendt.¹⁷⁷

I v. 15b er det en gjengivelse av Jes 52,7 (sml. Nah 2,1).¹⁷⁸ Denne GT-referansen tjener til to hensikter. For det første er det en bekreftelse fra Skriften på hvor viktig forkynnelsen av evangeliet er, og for det andre viser det til at den siste forutsetningen som nevnes i vv. 14-15a er oppfylt – at Gud har utsendt forkynnere.¹⁷⁹ Dette får også frem nådeaspektet i evangeliet – ikke bare er det slik at Gud *kan* frelse, men han *vil* det også, ettersom Gud er initiativtakeren som sender budbæreren. Føttene som bærer det gode budskapet beskrives i en del oversettelse som "vakre", men ordet *ὠραῖοι* (adj. nom. pl. m.) betyr egentlig "passende", "i rette tid", "betimelig", og det peker da profetisk fremover mot den messianske tidsalderen og et eskatologisk fokus på den apostoliske forkynnelsen som Paulus proklamerer.¹⁸⁰

2. Innvending om troen (v. 16)

Etter å ha lagt ut om de nødvendige elementene i kjedereaksjonen som leder til frelse, kommer det et slags brudd i avsnittet i v. 16. Her identifiseres det avgjørende elementet som mangler for så mange mennesker – troen. Riktig nok bruker Paulus ordet *ὕπικουσαν* (aor. akt. ind. 3. pl., *ὕπακούω*, *de var lydige*), men gjennom hele Romerbrevet, er lydighet og tro to sider av samme sak (jf. 1,5; 6,16f; 15,18; 16,19.26), og det bekreftes ytterligere ved siteringen av Jes 53,1 like etterpå: "Herre, hvem *trodde* (*ἐπίστευσεν*) budskapet vårt?".¹⁸¹ Ordlyden som brukes, "ikke alle var lydige", får frem den viktige nyansen i at

---

¹⁷⁶ Bruken av det relative pronomenet *οὗ* (gen. sg. m., *en som*) tyder på det er snakk om budbæreren, og ikke budskapet, som ikke ble hørt. Paulus har antageligvis enda tolkningen av 5. Mos 30,12-13 i tankene, som han nevner i vv. 6-7, om Kristus som bæreren av ordet. Men det er en tvetydighet i genitivsformen som betyr at det kan forstås som at Kristus både er budskapets bærer (subjekt), og samtidig budskapets innhold (objekt) (sml. v. 17). Dunn, *Romans 9-16*, 620.

¹⁷⁷ Verbet *ἀποσταλῶσιν* (aor. pas. subj. 3. pl., *de ble sendt*) peker på at budskapet har sitt opphav hos Gud. Dette er veldig sentralt i Paulus' selvforståelse – at han er apostel i kraft av å være sendt av Gud, ved Kristus, som også bekrefter budskapet med kraft (se 1,1.5.16; 1 Kor 1,17). Ibid., 621.

¹⁷⁸ Basert på den presise ordlyden i gjengivelsen, tyder det på at Paulus baserer seg på den hebraiske teksten, men gjør sin egen oversettelse til gresk. Han unnlater å ta med at det er et budskap om fred, som det står i både MT og LXX (heb. *בְּרִיטָה וְשָׁלוֹם*, gr. *ἀκοὴν εἰρήνης*). I tillegg avviker han fra både MT og LXX med flertallsbøyningen *τῶν εὐαγγελιζομένων* (*de som evangeliserer*), kanskje fordi han tolker det i retning av å gjelde alle kristne forkynnere, og ikke bare en budbærer. Moo, *The Epistle to the Romans*, 663.

¹⁷⁹ I Jes 52,7 er budskapet til Sion: "Din Gud er blitt konge" – et budskap som kommer fra Gud selv, og peker frem mot forløsningen fra fiendenes fangenskap. Budskapet gir håp om at Gud en dag skal frelse sitt folk. Ibid., 664.

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ Dunn, *Romans 9-16*, 622.

det ikke er tale om en passiv mangel på tro, men snarere en aktiv motvilje til å respondere på frelsesbudskapet, slik Paulus allerede har fremstilt Israel i vv. 2-3, og gjentar i vv. 18-21.¹⁸² Et viktig poeng som gjøres her, er altså at evangeliet i sin natur fremtvinger en respons. Når man først har hørt det gode budskapet om Kristus som frelser, kan man ikke stille seg nøytral – enten responderer man i tro, eller man benekter det i vantro.

3. Oppsummering av argumentet (v. 17)

Konjunksjonen ἄρα (*altså*) indikerer at det kommer en slags konklusjon i v. 17 på det som allerede er sagt i vv. 14-15. Troen kommer altså fra "hørelsen". Ordet ἀκοή kan enten sikte til handlingen å *høre*, eller det kan bety noe mer i retning av *det som høres* (som en rapport eller et budskap). Det greske ordet klarer å sammenfatte begge deler, mens det på norsk helst må tendere mot handlingsaspektet for at setningen skal gi mening i sin helhet.¹⁸³ Sammenhengen mellom *tro* og *å høre* fra Jes 53,1, fortsetter altså også i dette verset.¹⁸⁴ Og denne "hørelsen" er gjennom Kristi ord (ῥήματος Χριστοῦ). I likhet med tilfeller av genitivsformen som vi har sett tidligere, kan det også her både forstås som subjekt (Kristus er opphav og formidler av ordet) og objekt (Kristus er ordets innhold). Denne tvetydigheten er trolig intensjonell i dette tilfellet (sml. v. 8).¹⁸⁵

2.2.3 Oppsummering

I dette avsnittet har Paulus lagt frem argumenter for å belyse hvordan evangeliet hører sammen med frelsen. Med en kjede av retoriske spørsmål, nøster han opp i hva som ligger til grunn for at man kan bli frelst. Den grunnleggende forutsetningen er at noen er utsendt av Gud til å forkynne, siden det er Gud som er både opphav til-, og den som muliggjør frelsen. Den neste forutsetningen er at de som er utsendt, må forkynne for at noen skal få høre evangeliet. Videre forutsettes det at de som hører, må tro på evangeliet. Til sist er det da troen som gjør at de påkaller Herrens navn – og hver den som gjør det, skal bli frelst. Sitatet fra Jes 52,7 bekrefter at både den første forutsetningen om at Gud har utsendt evangelister, og den andre om at evangelistene må forkynne, er innfridd. Det som gjør at mange av Israel ikke er frelst, viser seg å være knyttet til tro og lydighet som respons til budskapet. Det neste sitatet, av Jes 53,1, bekrefter at det nemlig ikke er alle som tror evangeliet når de hører det. Dette

---

¹⁸² Moo, *The Epistle to the Romans*, 665.

¹⁸³ Siden bruken av ἀκοή skiller seg fra ῥήμα (*ord*, sml. v. 8 "det ordet som vi forkynner"). Den nærmeste parallellen vi har i Corpus Paulinum, er i Gal 3,2.5. Også her vektlegges betydningen *å høre*, nettopp fordi det er troen i form av responderende høring/mottagelse av evangeliet/Ånden som Paulus ønsker å få frem. Dunn, *Romans 9-16*, 623.

¹⁸⁴ Moo, *The Epistle to the Romans*, 665.

¹⁸⁵ Dunn, *Romans 9-16*, 623.

viser altså det ikke er noen automatikk i å bli frelst bare man har hørt evangeliet. Det må være en respons i form av tro og lydighet for at budskapet skal være kraft til frelse (jf. 1,16). Deretter avrunder Paulus med foreløpig konklusjon på at troen er knyttet til å høre evangeliet, og evangeliet er ordet av-, og om Kristus.

4. KONKLUSJON

I de to foregående kapitlene har vi i all hovedsak gjennomgått ordstudie og detaljseksegesi for å undersøke hvordan ordet *εὐαγγέλιον* er brukt i GT og NT, med et spesielt fokus på ordets forekomster i Corpus Paulinum. I dette siste kapitlet skal jeg forsøke å sammenfatte relevante funn som er gjort og svare på oppgavens problemstilling: *Εὐαγγέλιον* – hva betyr ordet, og hvordan fremstilles det i Corpus Paulinum?

Det greske ordet *εὐαγγέλιον*, som ofte gjengis på norsk som *evangeliet*, har i bibelsk sammenheng røtter helt tilbake til GT. Der er den hebraiske ekvivalenten *בְּשֵׁרָה* og det tilsvarende verbet *בִּשְׂרָה*. I GT brukes det vanligvis i en sekulær sammenheng, ofte som det gode budskapet noen bringer fra slagmarken om seier og lovnad om fred. Det blir også noen ganger brukt i religiøs forstand, da om Guds seier og frelse for Israels fra dets fiender. Det er særlig Jesaja som introduserer bruken av ordet vi finner igjen i NT. Jes 52,7 og 61,1ff er to av nøkkeltekstene. Det berettes der om en Messias-skikkelse, en som er salvet av Ånden, som bringer et godt budskap om fred og realiseringen av Guds rike. I Jes 52,7 lyder budskapet til Sion: "Din Gud er blitt konge!" Ved å proklamere det profetiske budskapet, introduseres en ny æra der Guds rike er kommet. For å illustrere dette viktige poenget, kan vi tenke oss to nasjoner som er i krig. For øyeblikket har fienden okkupert vårt land. Hvis vår nasjon vinner krigen, blir det endelig fred og vi trenger ikke frykte mer for fiendens trussel. Men hvis vi taper krigen, vil vi miste vårt hjem, vår trygghet og vår frihet som fienden undertrykker. Fordi vi nå er okkupert, er byen preget av motløshet. Så ses plutselig en skikkelse som løper mot byen. Han veiver med armen og roper. Han roper: "Fred! Fred! Vår konge har vunnet!" Et jubelrop av lettelse og glede kan slippes løs fra byen. Før budskapet ble hørt, var byen fremdeles underlagt motløshet og frykt. Men idet budskapet blir forkynt, blir også seieren som allerede har funnet sted, en realitet som forplanter seg i dem som hører budskapet.

Jesus er den som viderefører denne forståelsen til NT. Han forstår seg selv som den som proklamerer budskapet – at Guds rike er nær. I tillegg til å forkynne budskapet, blir det også stadfestet ved undergjerninger som helbredelse og demonutdrivelse. Dette er tegn på at budskapets innhold har substans, og handler om frelse. Mot slutten av sin offentlige tjeneste i Galilea og Judea, gir Jesus innblikk i at han ikke bare er den som bringer budskapet, men han er også sentral i budskapets innhold – nærmere bestemt handler evangeliet også om hans død, begravelse og oppstandelse fra de døde.

Dette bringer oss videre til Paulus. Han gjør det klart i brevene at han er utsendt av Gud til å forkynne evangeliet – det gode budskapet om Kristus korsfestet. Det var Jesus som introduserte dette, først og fremst gjennom sitt liv, og dernest ved sin lære. Men det er Paulus fremfor noen som utdyper dette i ord gjennom det han skriver. Evangeliet er likevel ikke utviklet av Paulus selv, men han har mottatt det av Kristus, i likhet med de andre apostlene. Og han gir det trofast videre til andre. Evangeliet er at Jesus Kristus døde for alle menneskers synder, at han ble begravet, at han har blitt reist opp fra de døde ved Guds kraft og at han har åpenbart seg som den oppstandne – som seierherre over døden. Nært knyttet til dette er tilgivelse og rettferdigheten som gis av nåde til den som vil tro budskapet. Kristi død var en stedfortredende død som frir den troende fra Guds vrede, og Kristi rettferdighet blir tilregnet synderen.

Det tegnes også et bilde av evangeliet som sentrum for hele livet. Tidsmessig peker evangeliet bakover i fortiden, innover i nåtiden, og fremover i fremtiden. Det er ved å høre evangeliet om Kristus – at han på korset rettferdiggjør synderen – at kallet til omvendelse og troens liv starter. Deretter er evangeliet en jevnlig påminnelse for den troende om at han lever i Kristus ved Guds nåde, og at dette preger alle områder av livet her og nå til helligjørelsen, som også er et Guds verk av nåde for mennesker i en fallen verden. Og evangeliet om den oppstandne som seiret over døden, er et levende håp og vitnesbyrd for den troende om det evige livet, del i løftet om Guds herlighet og fullendelsen av Guds rike på jorden på den siste dag, ved Kristi gjenkomst.

Den nødvendige responsen på evangeliet er å tro budskapet. Troen, eller tilliten, er nært knyttet til lydighet. Det er ved å høre det gode budskapet fra Gud, gjennom den han har utsendt, at troen kan bli menneskets respons. Derfor er det også viktig å fortelle budskapet til andre, slik at alle kan få høre det. Den rette responsen på evangeliet – sann lydighet – er å kalle på Herren i tillitt til hans ord om at han vil frelse.

Det er tydelig at mye kan sies som εὐαγγέλιον slik Paulus beskriver det. Det er et gledesbudskap om seier, rettferdighet og fred. Det er kallet til et liv i tro til Gud, prismet man ser livet gjennom og håpet bortenfor døden. Det er en kraft som virker til frigjøring for den som tror budskapet. Disse ulike aspektene kan neppe kokes ned til noe kort og samtidig konsist. Men hvis jeg skal prøve å sammenfatte essensen av εὐαγγέλιον i én enkel setning, må det være noe sånn som dette: *Jesus Kristus, Guds Sønn, døde synderes død, for at også jeg kan få leve tilgitt og fri i ham.*

5. LITTERATURLISTE

5.1 Primærlitteratur

- Aland, Kurt, Barbara Aland, Johannes Karavidopoulos, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger. *Novum Testamentum Graece, 28th Revised Edition, 5th Corrected Printing 2016*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.
- Eberhard Nestle og Erwin Nestle, *Nestle-Aland: NTG Apparatus Criticus*, red. Barbara Aland et al., *28th Revised Edition*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.

5.2 Sekundærlitteratur

- Bibelsitater i 2.2.3 er hentet fra Bibelen, Bibelselskapets oversettelse 2011.
- Arnold, Clinton E. "Study notes to Colossians". I *ESV Study Bible*, redigert av Lane T. Dennis og Wayne Grudem, 2293-2300. Wheaton, Illinois: Crossway, 2012.
- _____ "Introduction to Philemon". I *ESV Study Bible*, redigert av Lane T. Dennis og Wayne Grudem, 2353-54. Wheaton, Illinois: Crossway, 2012.
- Brown, Francis, Samuel R. Driver og Charles A. Briggs. *The Enhanced Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon*. Oxford: Clarendon Press, 1977.
- Danker, Frederick W., Walter Bauer, William F. Arndt og F. Wilbur Gingrich. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*. 3rd edition. Chicago, University of Chicago Press, 2000.
- Dunn, James D. G. *Romans 9-16*. Volume 38_B (World Biblical Commentary). Dallas, Texas: Word Books, Publisher, 1988.
- Evans, Craig A. «Mark's Incipit and the Priene Calendar Inscription: From Jewish Gospel to Greco-Roman Gospel.» *Journal of Greco-Roman Christianity and Judaism* 1 (2000), 67-81.
- Fee, Gordon D. *The First Epistle to the Corinthians*, 2nd revised edition (The New International Commentary on the New Testament). Grand Rapids, Michigan / Cambridge, U.K.: William B. Eerdmans Publishing Company, 2014.
- Friedrich, Gerhard. «εὐαγγελίζομαι, εὐαγγέλιον, προεὐαγγελίζομαι, εὐαγγελιστής.» *Theological Dictionary of The New Testament*, 707-737. Bind 2. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1978.

- Grudem, Wayne og Thomas R. Schreiner, *"Study notes to Luke"*. I *ESV Study Bible*, redigert av Lane T. Dennis og Wayne Grudem, 1942-2014. Wheaton, Illinois: Crossway, 2012.
- Hafemann, Scott J. *"Study notes to 2 Corinthians"*. I *ESV Study Bible*, redigert av Lane T. Dennis og Wayne Grudem, 2223-40. Wheaton, Illinois: Crossway, 2012.
- Moo, Douglas J. *The Epistle to the Romans* (The New International Commentary on the New Testament). Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1996.
- Mounce, William D. *Basics of Biblical Greek Grammar*. 3rd edition. Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 2009.
- Ortlund, Raymond C. Jr. "Introduction to Isaiah." I *ESV Study Bible*, redigert av Lane T. Dennis og Wayne Grudem, 1233-39. Wheaton, Illinois: Crossway, 2012.
- Schreiner, Thomas R. *"Introducton to Romans"* og *"Study notes to Romans"*. I *ESV Study Bible*, redigert av Lane T. Dennis og Wayne Grudem, 2151-56, 2157-85. Wheaton, Illinois: Crossway, 2012.
- Pawson, J. David. *The Normal Christian Birth. How to Give New Believers a Proper Start in Life*. London: Hodder and Stoughten, 1997.
- Porter, Stanley E. *The Apostle Paul: His Life, Thought and Letters*. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 2016.
- Strecker, Georg. «ἐὐαγγελίζω.» *Exegetical Dictionary of the New Testament*, 69-70. Bind 2. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1991.
- Strecker, Georg. «ἐὐαγγέλιον.» *Exegetical Dictionary of the New Testament*, 70-74. Bind 2. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1991.
- Stuhlmacher, Peter. *Biblical Theology of the New Testament*. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 2018.
- Thielman, Frank S. *"Introducton to 1 Corinthians"* og *"Study notes to 1 Corinthians"*. I *ESV Study Bible*, redigert av Lane T. Dennis og Wayne Grudem, 2187-91, 2192-2217. Wheaton, Illinois: Crossway, 2012.
- Van Neste, Ray. *"Introduction to 1 Timothy"*. I *ESV Study Bible*, redigert av Lane T. Dennis og Wayne Grudem, 2321-24. Wheaton, Illinois: Crossway, 2012.
- _____ *«Introduction to 2 Timothy»* I *ESV Study Bible*, redigert av Lane T. Dennis og Wayne Grudem, 2335-37. Wheaton, Illinois: Crossway, 2012.